

Ψ

EURASIAN JOURNAL OF

**SOCIAL SCIENCES,
PHILOSOPHY AND CULTURE**

Volume 2 Issue 9 (2022): EJSSPC

**Innovative Academy
Research Support Center**

**EURASIAN JOURNAL OF
SOCIAL SCIENCES, PHILOSOPHY
AND CULTURE**

**Volume 2, Issue 9
September 2022**

Journal has been listed in different indexings

**The official website of the journal:
www.in-academy.uz**

Tashkent 2022

ISSN: 2181-2888

«Eurasian Journal of Social Sciences, Philosophy and Culture» ilmiy-uslubiy jurnali:
№9. 2022 yil.

Ushbu to'plamda «Eurasian Journal of Social Sciences, Philosophy and Culture» ilmiy-uslubiy jurnali 2022 yil 9-soniga qabul qilingan maqolalar nashr etilgan.

«Eurasian Journal of Social Sciences, Philosophy and Culture» ilmiy-uslubiy jurnali O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan olingan №1204-sonli guvohnomaga ega.

Jurnal Gruziyaning **Universal Impact Factor**ida 8.2 ko'rsatkich bilan hamda Yevropaning **Scientific Journal Impact Factor**ida 6.051 ko'rsatkich bilan baholangan.

Jurnal tarkibidagi barcha maqolalarga DOI unikal raqami biriktirilib, **Citefactor, Directory of Research Journals Indexing, Researchbib, Index Copernicus, IJIFACTOR indexing, Internet Archive, Base Search, Zenodo, Open Aire, Google Scholar** xalqaro ilmiy bazalarida indekslandi.

OAK tomonidan dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan jurnallar ro'yxatidagi milliy jurnallarda chiqarilgan maqolalar sifatida rasman tan olinadi.

Asos: O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiyasi komissiyasining dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxati 3-sahifasi. – Toshkent: 2019. – 160 b.

Jurnal materiallaridan professor-o'qituvchilar, mustaqil izlanuvchilar, doktorantlar, magistrantlar, talabalar, litsey-kollejlar va maktab o'qituvchilari, ilmiy xodimlar hamda barcha ilm-fanga qiziquvchilar foydalanishlari mumkin.

Eslatma! Jurnal materiallari to'plamiga kiritilgan ilmiy maqolalardagi raqamlar, hisobotlar, ma'lumotlar haqqoniyligiga va keltirilgan iqtiboslar to'g'riligiga mualliflar shaxsan javobgardirlar.

© Innovative Academy RSC

© Mualliflar

**Tahririyat 1204-
sonliguvohnoma
asosida faoliyat**

(Tekshirish uchun
skanerlang. Maxsus
kod: 5798)

TAHRIRIYAT

Bosh muharrir

Shadmanov Qurbon

Buxoro davlat tibbiyot institutining «Ingliz tili» kafedrasini mudiri,
falsafa fanlari doktori, professor

Mas'ul kotib

Bakayev Najmiddin

Buxoro davlat tibbiyot institutining «Ingliz tili» kafedrasini dotsenti,
pedagogika fanlari nomzodi.

Nashrga tayyorlovchi

Akbarova Dildora Axtamjon qizi – Tahrirlovchi

Turakulova Madina Nomazovna – Texnik muharrir

Quchqarov Azamat Murotjonovich – Texnik muharrir

TAHRIR KENGASHI A'ZOLARI

Berdimuratova Alima Karlibayevna

Qoraqalpoq davlat universitetining «Ijtimoiy
fanlar» kafedrasini mudiri, f.f.d., professor

Bushuy Tatyana Anatolyevna

Samarqand davlat chet tillar institutining o'zbek
tili va adabiyoti kafedrasini professori, f.f.d.

Xaitov Shadmon Axmadvich

Buxoro davlat universitetining «Tarix» kafedrasini
professori, tarix fanlari doktori

Orexova Svetlana Yevgenyevna

Ukraina, Mariupol davlat universiteti dotsenti,
tarix fanlari nomzodi

Babatayev Abdrashit Madanovich.

Qirg'iziston, Manas nomidagi Qirg'iziston-Turk
universiteti, falsafa fanlari doktori

Sagikyzy Ayazhan

Qozog'iston. Al-Farobiy nomidagi Milliy
universiteti, falsafa fanlari doktori, professor

Vildanov Ural Salimovich

Rossiya, Boshqird davlat universiteti falsafa va
sotsiologiya fakulteti ijtimoiy ish kafedrasini
mudiri, falsafa fanlari doktori, professor

Matsyna Andrey Ivanovich

Rossiya, Chelyabinsk davlat universiteti, falsafa
fanlari nomzodi, dotsent

Ochilova Nigora Ruzimuratovna

Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti «Ijtimoiy
fanlar» kafedrasini dotsenti. PhD

Raximov Farrux Movlidinovich

Navoiy davlat konchilik instituti «Elektr
energetikasi» kafedrasini dotsenti. PhD

Samiyeva Shaxnoz Xikmatovna

Buxoro muhandislik-texnologiya instituti,
«Yengil sanoat mashina va jihozlari» kafedrasini
mudiri, p.f.f.d. (PhD), dotsent

Navruzova Gulchixra Nigmatovna

Buxoro muxandislik-texnologiya instituti
«Ijtimoiy fanlar» kafedrasini professori, falsafa
fanlari doktori

Tojiboyeva Gulxumor Raxmonjonovna

Andijon davlat universiteti umumiy psixologiya
kafedrasini katta o'qituvchisi, psixologiya fanlari
bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Gulnoz Negmatovna Kurbanova

Buxoro davlat tibbiyot instituti o'zbek tili va
adabiyoti kafedrasini mudiri, pedagogika fanlari
nomzodi, dotsent

Xamidov Zokir Shokirovich

Z.M.Bobur nomidagi Andijon davlat universiteti
«Falsafa» kafedrasini dosenti

Zakirova Hafiza Razaqovna

Andijon davlat universiteti o'zbek tilshunosligi
kafedrasini katta o'qituvchisi, f.f.d.

Boymurodov Shuhrat Toshkentovich

Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti
«O'zbekiston tarixi» kafedrasini dotsenti. PhD

Manzarov Yusup Xurramovich

Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti
«O'zbekiston tarixi» kafedrasini dotsenti. tarix
fanlari nomzodi

Saydaliyeva Nasiba Farxodovna

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
akademik liseyi tillar kafedrasini mudiri, filologiya
fanlari nomzodi

Sharipov Bobur Salimovich

Samarqand davlat tibbiyot instituti Tillar
kafedrasini stajyor assistenti

Dusmatov Xikmatullo Xaitboyevich

Farg'ona davlat universiteti tilshunoslik
kafedrasini katta o'qituvchisi, f.f.f.d.

Eshmurodova Gulbakhor Khushmurodovna

Qarshi davlat universiteti pedagogika kafedrasini
dotsenti, pedagogika fanlari nomzodi

Mirakhmedov Jakhongir Mukhsinovich

Qo'qon davlat pedagogika institutining «Milliy
g'oya, ma'naviyat asoslari va xuquq ta'limi»
kafedrasini o'qituvchisi, falsafa fanlari bo'yicha
falsafa doktori

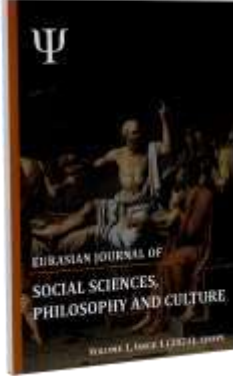

**EURASIAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES,
PHILOSOPHY AND CULTURE**

Innovative Academy Research Support Center

UIF = 8.2 | SJIF = 6.051

www.in-academy.uz

O'QISH SAVODXONLIGI DARSLARIDA BERILAYOTGAN ASAR MUALLIFLARINI O'RGANISH VA O'QITISH

Zulfiyaxon To'ychiyeva Abdulxamid qizi

Farg'ona viloyati Qo'qon shahar 3-umumiy o'rta ta'lim
maktabi Boshlang'ich sinf o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7050536>

ARTICLE INFO

Received: 01st September 2022

Accepted: 03rd September 2022

Online: 05th September 2022

KEY WORDS

savodxonlik, matn, adib,
ijodkor, nutq, u, men, sen, ular,
biz, kim?, nima?, kimlar?,
mashq, topshiriq, bilim,
ko'nikma, malaka, til, xalq,
asar, tahlil, izoh, ibora, ona tili,
o'qish, o'qituvchi, o'quvchi

ABSTRACT

Boshlang'ich sinf o'qish savodxonligi darslarida berilgan asar va asar mualliflarini o'qitish metodikalarini o'rganish ular ustida amaliy ishlar olib boorish. O'quvchilarni bolalar adabiyotiga qiziqtirish, bolalar ijodkorlarini yaqindan tanishtirib boorish.

Bolalar adabiyoti o'zbek adabiyotining tarkibiy qismi sifatida o'tgan asrning so'nggi choragida shakllana boshlagan. Bir asrdan ortiq vaqt mobaynida u o'zining zukko kitobxonlari va iste'dodli ijodkorlariga ega bo'ldi. Shu ma'noda bolalar adabiyoti mustaqil fan, sohasi sifatida rivojlanib bormoqda. Bunda o'qish darslari juda katta ahamiyatga ega bo'lib, u orqali yosh avlodning jajji qalbida yozuvchi, shoir va adiblarning ijodiga, ularning betakror asarlariga qiziqish, havas va ishtiyoq uyg'otib boriladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilariga o'qishni o'rgatish ularga tarbiyaviy ta'sir etish, shaxsiy namuna ko'rsatish bilan bog'liq holda amalga oshiriladi. Darslikda berilgan shoirlar, olimlar, zamonamizning atoqli kishilarining asarlari bilan birga, ularning o'z hayotiy faoliyati ham hamma uchun o'rnak bo'larlidir. Zamonlar o'taveradi,

lekin xalq qalbini zabt etgan donishmandlar, elim deb, yurtim deb jonini xalq va millat ravnaqi yo'lida fido qilgan insonlar mangu yashaydi. Ularning hayot va ijodlari barchaga namuna.

Boshlang'ich sinflarning o'qish darslari o'z mohiyati, maqsad va vazifalariga ko'ra ta'limda o'zining alohida o'rniga ega. O'qish darslarining asosida savodxonlik va axloqiy-ta'lim tarbiya turadi. Shuning uchun ham boshqa predmetlar to'plamini o'qish ta'limisiz tasavvur qilib bo'lmaydi

Yozuvchi va shoirlarning yaratgan asarlarida va amaliy faoliyatida har doim ezgu g'oyalar ilgari surilgan, ulkan bunyodkorlik ishlari amalga oshirilgan. Bularni yosh avlodga o'rgatish, ongu shuuriga singdirish, hozirgidek tinch va farovon hayot uchun qilingan zahmatli mehnatlarni unutmaslik, aksincha, ularning qadriga yetish va bundan faxrlanib yashash

hissini shakllantirish barkamol avlodni voyaga yetkazishning muhim sharti sanaladi.

O'qish darslarini to'g'ri tashkil qilish juda muhim masala hisoblanadi. Chunki aynan shu darslarda o'quvchilar o'qish savodxonligini oshirib borishadi. O'qish savodxonligi – shaxs o'zining bilim va salohiyatini rivojlantirish, jamiyatda o'z o'rnini topish maqsadiga erishish yo'lida matnlarni tushunish, ulardan foydalanish, ular ustida mulohaza yuritish hamda ularga munosabat bildirish qobiliyati demakdir.

Bu asarlarni o'rganish davomida uning mualliflari haqida ham ma'lumotga ega bo'lishlari zarurdir. Boshlang'ich sinf o'qish darsligida asarlari berilgan mualliflarning hayoti va ijodini o'rganish va o'quvchilarga o'rgatish zarurdir.

1. Adabiy ta'limning asosiy maqsadi hamda vazifalarini belgilash.
2. O'qish darsliklarining shakl va mazmuniga ko'ra tasnif etish va tahlilga tortish.
3. O'qish darsligida asarlari kiritilgan mualliflar ro'yxatini tuzish.
4. Asarlarning mualliflari hayoti va ijodiga oid materiallarni to'plash.
5. Mualliflarning ijodini o'rganish.
6. Adiblar hayoti va ijodini o'qitishda innovatsion metodni ishlab chiqish.

Kuzatishlarimiz shuni ko'rsatdiki, bolalar adabiyotini rivojlantirish va o'rganish juda qiziqarli va murakkab jarayondir. Bu sohada qator muammolar mavjuddir. Boshlang'ich ta'lim samaradorligini oshirish omillari haqida gap ketganda, o'z kasbining ustasi bo'lgan yetuk kadrlar bilan bir qatorda o'qituvchining ta'lim berishi, o'quvchining esa o'quv materialini tez va to'liq o'zlashtirishiga yordam beruvchi o'qitish vositasi – darsliklarga ham

yetarlicha ehtiyojimiz borligi hech kimga sir emas! Bugungi kun talablariga to'liq javob bera oladigan va farzandlarimizning sifatli ta'lim olishlari uchun ishonchli manba bo'lib xizmat qiladigan darsliklar yaratish muammosi shu sohada faoliyat yuritayotgan har bir fidoyi, jonkuyar o'qituvchilarimizning kunda yuz bor o'ziga beradigan, eng ko'p o'ylantiradigan savoli bo'lishi tabiiy. Chunki o'qish darsliklarimizga kiritilgan asarlarni mualliflari haqida deyarli ma'lumotlar berilmagan. Dars o'tish jarayonida esa asar muallifi haqida ma'lumot berish kerak.

Bolalar adiblari ijodini o'rganish bo'yicha DTS va o'qish kitoblarining o'zaro mos kelmaslik holatlari ko'zga tashlanadi. Bunda o'qituvchilar uchun dars o'tish jarayonida qiyinchiliklarni yuzaga keltirmoqda. Shuningdek, dars o'tish jarayonini chegaralangandek bo'lib qolmoqda.

3-sinf o'qish darslarida bolalar adiblari Zahro Hasanova va Dilshod Rajab ijodi va asarlarini o'rganish jarayonida o'quvchilar uchun zarur bo'lgan manbalarning yo'qligi, biroq ular asar mualliflari ijodi va asarlariga juda qiziqishlari ma'lum bo'ldi. Shuning uchun ham yangi adabiyotlarga ehtiyoj ortib bormoqda.

O'qish darsligiga kiritilgan asarlarni tanlab olishda asosan asarning bo'limga mos tushishi ahamiyatlidir. Uning muallifi ahamiyatsiz bo'lib, asar muhim hisoblanadi. Bunday davom etsa kelajakda o'quvchilarimiz bolalar adiblarini bilmay, tanimay qoladilar.

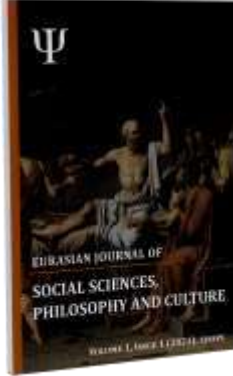
O'qish darslarida didaktik o'yinlar orqali adiblar hayoti va ijodi haqida ma'lumotlar berib borilishi o'quvchilarning adabiyot olamiga, kitob mutolaasiga bo'lgan qiziqishlarini oshiradi. Qalbida adabiyotga

muhabbati bor avlodni buyuk kelajak kutadi.

References:

1. K. Qosimova, S.M atchonov, X. G'ulom ova, Sh. Yo'ldosheva, Sh. Sariyev. Ona tili o'qitish metodikasi — T.: «NOSHIR», - 2009. 314 b.
2. I.Azimova va voshqalar Ona tili va o'qish savodxonligi 1-qism. 1-sinf uchun darslik Toshkent: Respublika ta'lim markazi, 2021. -21 b
3. K. Mavlonova [va boshq.]. Ona tili va o'qish savodxonligi. 1-qism [Matn]: darslik 2-sinf uchun – Toshkent: Respublika ta'lim markazi, 2021. – 120 b.
- 4.R. Ikromova [va boshq.]. 8- nashri. — Ona tili umumiy o'rta ta'lim maktablarining 4-sinfi uchun darslik / Toshkent: „O'qituvchi“ NMIU, 2017. — 192 b.
5. Umarova M. va boshq. O'qish kitobi (3-sinf uchun darslik) – T.: Sharq, 2019 – B.74.
- 6.Z.A.To'ychiyeva.Boshlang'ich sinf o'qish darsliklariga kiritilgan asarlar mualliflarinining hayoti va ijodini o'rgatish. Magistr akademik darajasini olish uchun taqdim etilgan dissertatsiyasi.Qo'qon-2021. 80-bet.
7. Adizov B.R. Boshlang'ich ta'limni ijodiy tashkil etishning nazariy asoslari. Ped.fan.dok. diss. T., 2003-yil
8. M.Jumaboyev. Bolalar adabiyoti va folklori. – T.:Fan, 2006. – B.214., Bolalar adabiyoti. – T.:O'qituvchi, 2008 – B.367,
9. A.Suyumov, M.Jumaboyev. Bolalar adabiyoti. – T.:O'qituvchi, 1995 – B.220.
- 10.R.Barakayev. O'zbek bolalar adabiyoti va Abdulla Avloniy ijodi. . – T.: Fan, 2004 -. B.157.; Folklor – G'afur G'ulom – o'zbek bolalar she'riyati // O'zbek tili va adabiyoti, 2013, 3-son, B.23-29., Bugungi o'zbek bolalar she'riyatida badiiy tasvir // O'zbek tili va adabiyoti, 2017, 4-son, B.35-47.
- 11.N.Karimov. O'zbek bolalar adabiyoti: kecha, bugun va ertaga // Til va adabiyot ta'limi, 2017,2-son, B.17-21.

1916-YILGI TURKISTON O'LKASIDAGI BOSHLANGAN
XALQ HARAKATLARIDAGI TELEGRAMMA
YOZISHLAMARINING BOSHLANISHI

SHAXZODXO'JA ABDURAZZAQOV

Tarix yo'nalishi 4-bosqich talabasi

shaxzodxojaabdurazzaqov@gmail.com

Namangan davlat universiteti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7063710>

ARTICLE INFO

Received: 04th September 2022

Accepted: 06th September 2022

Online: 09th September 2022

KEY WORDS

V.O. fon Klemm, N.A. Shulgi, A.K. Belyayevu, N.S.Likoshin, N.B.Rubax, Xankov, Petrograd, Pekin.

ABSTRACT

Mazkur ishda 1916-yildagi va ungacha bo'lgan davrdagi Turkiston o'lkasidagi bo'layotgan voqealar hamda o'lkadagi siyosiy masalalar va mardikorlikka safarbarlik e'lon qilinganidan keyingi holatlar, mardikorlikka safarbarlikka oddiy xalqning mubosabati haqida davlat amaldorlarining bir-birlariga yuborgan hisobotlari haqida qisqacha ma'lumolar berib o'tilgan.

Tashqi ishlar vazirligining uchinchi siyosiy boshqarmasi maslahatchisi V.O. fon Klemmning Tashqi ishlar vazirligining Buxorodagi siyosiy agenti A.K. Belyayevuga telegrammasi. № 1242 Petrograd 1916 yil 12-mart Pekin telegrafidan xabar berishicha, nemislar jo'natgan bir necha kishini Sharqiy Turkistonda Rossiyaga qarshi joylashtirish maqsadida yuborgan. Bu shaxslar orasida nemis millatiga mansub bo'lgan, Buxoro Zamiriga mansub turkiy, qarindoshi bo'lgan Hamza ham bor. Hozir Hamza hibsga olinib, Xankovga olib kelindi va u yerda nemis konsuliga topshirildi. Yashirin tarzda o'tirishni afzal ko'ring va Sayid Hamza Buxoroda bormi va haqiqatan ham dunyo bilan aloqasi bormi. Klemm ARTIPH. 147. BMT 486. L 486. JL. 2 Tashqi ishlar vazirligining Buxorodagi siyosiy agenti A.K. Belyayevning Tashqi ishlar vazirligi uchinchi siyosiy boshqarmasi maslahatchisi V.O. fon Klemmga telegrammasi

YangiBuxoro 1916 yil 18-mart O'ta mahfiy 1242-sonli telegramma qabul qilindi. Sayid Hamza Buxoroda umuman yo'q. A.K.Belyayev AEPRI f. 147. Op. 486. d. 486. L. 3. Samarqand viloyati harbiy xizmatni o'tash bo'yicha maxsus okrug bo'limining buyrug'i bilan N.B.Rubaxning Xo'jand shahar sud ijrochisiga 29-iyun-1-iyul 1916-yi Harbiy sabablarga ko'ra Men brigadirlarga ishchilar tarkibiga ishga olishdan qochish uchun kelgan barcha begonalarni zudlik bilan o'z tumanlaridan chiqarib yuborishni va o'zlariga maxsus guvohnomalarsiz chiqib ketishlariga yo'l qo'ymaslikni buyuraman. Buning bajarilishini doimo kuzatib boring. Nusxadan olingan nusxa to'g'ri: Xo'jand shtab boshlig'i-kapitan ShGA RT. F.6 Op. 2. d. 16. l. 53. Samarqand viloyati harbiy gubernatori N.S.Likoshinning Turkiston o'lkasi general-gubernatorligiga

telegrammasi № 1355 Samarqand
1916 yil 4 iyul Toshkentdan qaytgach, 5-
iyul kuni tuman boshliqlarini rekvizitsiya
qilish tartibi bo'yicha yig'ilishga chaqirishni
buyurdi. Bugun kunning ikkinchi yarmida
soat 15:00larda menga Xo'jand uyezd
hokimidan quyidagi mazmundagi jo'natma
keldi: Bugun sud ijrochilari idorasiga
to'plangan katta olomon ishchi kuchi
rekvizitsiyasidan norozilik bildirib, g'ala-
g'ovur bo'lib politsiyachilarga hujum
qilishdi. Dastlabki ishontirish ish bermadi,
navbatchi bo'linmaning to'rtta quyi
bo'linmasi o'z tashabbusi bilan politsiyaga
yordamga keldi va mahalliy aholi ulardan
birining qurolini olishga jur'at etgandan
so'ng, o'q uzildi, shundan so'ng qolgan
navbatchi bo'linmalar, ikkita yarador
jamo'a olomonga o'n beshta o'q uzdi: bir
kishi halok bo'ldi. Olomon tarqaldi, tartibni
saqlash uchun barcha choralar ko'rildi.
Men prokurorga xabar berib, tergov
o'tkazish va tegishli choralar ko'rish uchun
yordamchimni yubordim
Likoshim Samarqand viloyati harbiy
gubernatori N.S.Linkoshinning Turkiston
o'lkasi general-gubernatorligiga
telegrammasi № 375 Samarqand
1916-yil 7-iyul

Bugun Samarqand uyezdining Dag'bit
qishlog'idan ishchilarni yollash bo'yicha
olomon ko'tarildi. Ular bo'shliq ustasidan
ro'yxatlarni olib, uni yaralashdi, kotibni
o'ldirishdi. Tartibni saqlash uchun 50ta
kazak bilan tuman boshlig'i yuborildi.
Likoshin

Samarqand viloyati harbiy
gubernatori N.S. Likoshinning Turkiston
o'lkasi general-gubernatorligiga
telegrammasi №376
1916-yil 7-iyul Samarqand

Samarqand uyezdi boshlig'iga
samarqandliklar Hisor, Shahrisabz va
Afg'onistonga maktub jo'natgani haqida
razvedka ma'lumoti keladi. Musulmonlar
qo'zg'oloni shu yerda ko'tarilsa, u yerdan
qo'llab-quvvatlanadimi, deb so'rashadi;
bundan tashqari Turkistonning muhim
shaharlariga qo'zg'olonga oydinlik kiritish
maqsadida xatlar yuborilgan. Buxoroda
isyonkor harakatlarga qarshi chora
ko'rishni, shuningdek, maktublarni ko'rib
chiqish va samarqandliklarning boshqa
shaharlar bilan yozishmalarini nazorat
qilishni so'rayman.
Likoshin Siyosiy agentlikning Buxorodagi
boshqaruvchisi N.A.Shulgining Turkiston
general-gubernatoriga maxfiy
telegrammasi. № 318 Yangi Buxoro
1916-yil 5-iyul

TOSHKENTGA TELEGRAF:

Buxoroga uchinchi kuniyoq kirib kelgan
mahalliy mehnatkashlarning viloyatlaridan
qora mehnatga ketishi haqidagi noaniq
mish-mishlarni kecha Samarqanddan
purkagichlar bilan kelgan mahalliy aholi
ham tasdiqladi va ular e'lon qilgan
e'lonlarni aytib berishdi. Samarqand va
Buxorodan ham tashrif buyurgan
mehmonlar ushbu e'lonlar asosida gap
harbiy xizmatni joriy qilish haqida
ketayotganiga qat'iy amin bo'ldik. Rus
qo'shinlarining go'yoki yetarli emasligi,
go'yo katta muvaffaqiyatsizliklar
bo'lganligi, buning natijasida Turkiston
aholisini bizning hukumatimiz tomonidan
ba'zi bo'shliqlarga qo'shilishdan bosh
tortganliklari uchun katta jarimalar
chaqirish kerakligi haqida habarlar paydo
bo'ldi.

Kecha mulla-bachchalarning ayrim
guruhlari Rossiya Buxoroda ham askar
olishni talab qiladi va nima qilish kerak
urushda o'lishdan ko'ra, bu yerda o'lish

yaxshiroqdir. Samarqanddan ko'plab mahalliy yahudiylar kelib, agentlikka ko'ra harakat qilmoqda Afg'onistonga va yetakchilik kayfiyatini kuchaytiruvchi o'z hikoyalari haqida ma'lumot berilmoqda. O'z navbatida Buxoro hukumatining Oliy qo'mondonligining asl ma'nosi Qo'shbegidan "bema'ni gap-so'zlarni bostirish choralari ko'rishni so'radi, aholi punktlari politsiyasiga xabarlarini tarqatayotgan shaxslar ustidan nazoratni kuchaytirishni taklif qildi.

Afg'onistonda mintaqadan qochgan yahudiylarning paydo bo'lishidan qo'rqaman.

Ular tomonidan aqidaparast mish-mishlar yaratadi va tarqatadi va endi chekka biz uchun nomaqbul tashvish kayfiyati. Shulga Siyosiy agentlikning Buxorodagi menejeri N.A. Shulgining Tashqi ishlar vazirligining uchinchi siyosiy boshqarmasi menejeri V.O. fon Klemmga hisoboti № 336 O'ta maxfiy Yangi Buxoro 1916-yil 12-iyul

Hurmatli Vasiliy Oskarovich!

2-iyul kuni Turkiston general-gubernatori vazifasini bajaruvchi Turkiston o'lkasining tub aholisini shu yil 25-iyundagi Oliy qo'mondonlik qarori bilan haqiqiy urush davrida rekvizitsiyaga jalb etish masalasi bo'yicha yig'ilish o'tkazsin. Asosan Oliy vasiyatni bajarish tartibi muhokama qilinganda, buning Buxoro xonligining rus aholi punktlarida amalga oshirilishi haqida savol tug'ildi. Bu haqda so'rashganida, men xabar bermay qo'ymadim. Uning ko'rsatilgan aholi punktlarida tasodifan istiqomat qilayotgan rus fuqarolarining juda kam sonli chet elliklar yurishini yuqori baholadi va mening fikrimcha, xonlikning rus aholi punktlarida tashrif buyurishning iloji yo'qligini ko'rsatdi. Janobi Oliylari bunga to'liq rozi kelishilgan,

ayniqsa, eng ko'p taklif qilingan harbiy xizmatga chaqirish tartibi (viloyatlar o'rtasida chaqiriladigan odamlar soni bo'yicha konferensiya orqali, okruglar o'rtasida gubernatorlar va nihoyat, volostlar o'rtasida okrug boshliqlari) uyushgan mahalliy aholi mavjudligini ko'rsatadi.

Shunday qilib, xonlikning rus aholi punktlari ma'muriyati faqat Rossiyaga a'zo bo'lgan musulmonlarning rus aholi punktlarida taxminiy yollashdan yashiringan ko'rinishini kuzatish haqida g'amxo'rlik qilishi mumkin.

Uchrashuv yakunida general-mayor Likoshin, uning fikricha, Buxoro amiri va Xiva xoniga biron bir ishchi otryadni jalb qilish va qora ishlariga yuborishni xohlaysizmi, degan taklifni berish zarurligi haqida savol berdi. Konferensiyaning ayrim a'zolarining fikricha, bu vassal hukmdorlarning bizga bo'lgan sadoqatining o'ta muhim yangi isboti bo'lar edi. Bu masala bo'yicha men yig'ilishda amir hazratlarining "har qanday chora bilan bizga yordam berishga tayyor ekaniga qat'iy ishonch hosil qilgan holda, haligacha ma'lum miqdordagi mablag'ni yetkazib berish masalasini ko'rib chiqishim haqida xabar bermadim. Buxoro hukumati tomonidan mehnatkashlar soni ma'lum darajada nomaqbuldir.

Birinchiidan, xonlikda keng aholining yetishmasligi va paxta plantatsiyalarida ishchi kuchining nihoyatda kamligini, ayniqsa, qaysi ekinga ehtiyotkorona munosabatda bo'lish zarurligini hisobga olmaslik mumkin emasdek tuyuladi. Ichki ishlar vazirining Turkiston general-gubernatoriga yo'llagan telegrammasida ko'rsatilgan, ikkinchiidan, agar aholi o'z talabini bajarishdan bosh tortsa, yuzaga

kelishi mumkin bo'lgan o'ta xavfli vaziyatni hukumat yodda tutish kerak.

Umuman, yig'ilishning barcha hukmlarida, nazarimda, bu voqeaning siyosiy tomoniga, oliy irodani o'ta uzoqni ko'ra bilish zarurligiga nihoyatda kam e'tibor qaratildi. Darhaqiqat, Samarqand hokimi yig'ilishda shuni ma'lum qildiki, u allaqachon masjidlar eshiklariga chaqiruv tartibi va maqsadi haqida batafsil tushuntirishlar yozilgan maxsus e'lonlarni yopishtirib qo'ygan, biroq bu e'lonlar general-mayor Likoshin tomonidan tinchlik o'rnatishi kerak, deb hisoblangan. Aholi tomonidan rasmiy harbiy xizmat sifatida tushunilgan, mahalliy aholini juda xavotirga solgan va ehtimol, ushbu yozishmalarda keltirilgan yozishmalarda eslatib o'tilgan to'qnashuvlar uchun bahona bo'lib xizmat qilgan. Shu yilning 5-iyulida №3319 raqamli maxfiy telegramma orqali xabar berish sharafiga muayassar bo'lganman. Birinchi xabarni xonlik aholisi biroz xavotir bilan qabul qilgan bo'lsa-da, endi hamma g'iybatlardan so'ng, bu voqea Buxoro aholisiga ta'sir ko'rsata olmaydi, degan xulosaga keldi. Garchi u yerdagi vaziyatni qizg'in muhokama qilishda davom etsa-da. Turkiston. hali ham butunlay xotirjam bo'lib qoladi. Har holda, general-mayor Likoshinning Buxoroda tinch amaliyotlar o'tkazilishi mumkinligi haqidagi xavotiri (nusxada

keltirilgan 376-sonli telegramma) asossiz va barcha ehtiyot choralari, faktlarning o'zi ko'rsatib turibdi, eng avvalo, mintaqaning mahalliy hududlari.

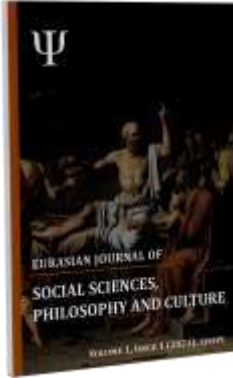
Xulosa o'rnida, Janobi Oliylariga shuni ma'lum qilishni o'z burchim, deb bilaman, agar Turkiston o'lkasida har qanday jiddiy asoratlar yuzaga kelgan taqdirda ham, yer so'rovida ham, yer so'rovida ham ehtiyotkorona munosabatda bo'lsak, Buxoro xonligida to'liq xotirjamlikni saqlashga umid qilaman. Nazarimda Mahalliy aholi bilan bevosita bog'liq bo'lgan har qanday yoki boshqa faoliyatni amalga oshirishda hozirgi qushbening ko'p yillik xizmati evaziga xonlikning turli joylarida bo'lgan mahalliy aholini a'lo darajada bilishi, ehtiyotkorligi, unga nisbatan bizlarga shubhasiz xiyonat qilishi, shuningdek, Buxoroning oliy ma'muriyatidagi boshqalarning fidoyiligi shartlarga rioya qilgan holda xonlik osoyishtaligining to'liq kafolati. Boshqa tomondan, tinchlikni saqlash, Buxoro hukumati oldida ishchilarning ajralmas ta'minotini talab qilmaslik, hech bo'lmaganda amir hazratlari muolajalari chog'ida bunday talabni ba'zilar bilan almashtirib qo'yishni qat'iyroq deb bilgan bo'lardim. Mehnatkashlar do'stligini tashkil etishning bir turi, chuqur tuyg'u bilan yuksak hurmat va sodiqlik, sharafiga egaman.

References:

1. Беляев Алексей Константинович (1870–1960) – русский дипломат. В 1895 г. секретарь консульства в Ускюбе. В 1897 г. секретарь и драгоман генерального консульства в Эрзеруме. В 1899 г. вице-консул в Призрене. С 1906 г. – генеральный консул в Смирне, а затем в Салониках (1910 г.). В 1913–1916 гг. Российский Императорский политический агент в Бухаре.
2. Новая Бухара (Каган) – город на территории Бухарского эмирата, основанный в 1888 г. как русское поселение «Новая Бухара» (так город назывался до 1935) при Закаспийской железной дороге. В городе находилась железнодорожная станция

- Бухара-1, обслуживающая город Бухару («Старую Бухару»), расположенная в 12 км от Кагана. В Кагане так же находилось Русское Императорское политическое агентство в Бухаре.
3. Рубах Н.Б. – полковник, начальник Ходжентского уезда, начальник Ходжентского гарнизона, председатель Особого уездного по воинской повинности присутствия Самаркандской области.
 4. Шульга Николай Андреевич (1883–?) – дипломат, направлен на службу в Бухару в 1909 г. С 1911 г. драгоман Политического агентства в Бухаре, с 1914 г. – первый драгоман, с 1916 г. – исполняющий обязанности первого секретаря посольства в Бухаре. С 21 мая 1916 г. временно управлял Русским Императорским политическим агентством в Бухаре. В октябре 1917 г. назначен секретарем Третьего политического (Среднеазиатского) отдела МИДа.
 5. Ерофеев Михаил Романович (1857–1941) – генерал от инфантерии, в 1916 г. участвовал в подавлении восстания в Туркестане.
 6. Восстание 1916 г. в Средней Азии: Сб. док. / Под ред. П.Г. Галузо. Ташкент, 1932. С. 73. Валиди приводит те же самые цифры: 14 пехотных батальонов, 33 кавалерийских батальона, 42 пушки, 6 единиц тяжелой артиллерии // Бөгөнгө Төркиле (Төркөстан) һәм якын тарихы. Көнбайыш һәм Төньяк Төркөстан. 2-се өлөш / Әхмәтзәки Вәлиди Туған [башкортсаға тәрж. Ә.М. Юлдашбаев, С. З. Әхмәзуллин, З.Ф. Кулберзина]. Өфө, 2015. Б. 116.
 7. Дякин В.С. Национальный вопрос во внутренней политике царизма (XIX – начало XX в.). С. 927. 40 АВПРИ. Ф. 147. Оп. 486. Д. 340. Л. 10.

PEDAGOGIK MULOQOT VOSITASIDA KASBIY TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOYIY-TARIXIY ASOSLARI.

Kurbanova G.N.

BuxTI pedagogika, psixologiya va tillar
kafedrasi mudiri, p.f.d (DSc)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7064150>

ARTICLE INFO

Received: 03rd September 2022

Accepted: 05th September 2022

Online: 09th September 2022

KEY WORDS

миллий мерос, маънавият,
маданият, tafakkur, kasb,
muloqot, bo'lajak o'qituvchi,
rivojlanish, tarbiya, xususiyat,
mezon, natija.

Bo'lajak o'qituvchi shaxsini shakllantirish muammosi har qaysi kishilik jamiyatining ehtiyojlari va talablaridan kelib chiqqan holda hal qilinadi. Shu "Ta'lim to'g'risida"gi qonun va ushbu qonun asosida qabul qilinadigan me'yoriy hujjatlarda kasb tanlash motivlari, kasbiy tayyorgarlik, kasbiy layoqat va kasbiy mahorat bilan cheklanib qolmaslikni, balki bo'lg'usi pedagogik kadrlarda kasbiy tafakkurni tarkib toptirish mutlaqo zaruriy shart ekanligi ta'kidlanadi.

Inson tafakkurining vujudga kelishi, fanlararo tadqiqot ma'lumotlari tasdiqlaganidek, quyidagi yo'nalishlardan: aniq-ta'sirli tafakkurdan konkret-obrazli tafakkur orqali og'zaki-mantiqiy tafakkur tomon borgan. Bizning uzoq ajdodlarimiz tafakkurining vujudga kelishi to'g'risida gapirganda shuni aytib o'tmoq zarurki, u hozirgi zamon odami tafakkuridan farq qilgan va hozirda mavjud bo'lmagan arxaik shakllarda amalga oshirilgan.

ABSTRACT

maqolada eng qadimgi ma'naviy-adabiy yodgorligimiz hisoblangan "Avesto" mazmunida ifodalangan ilmiy-irfoniy g'oyalarga tayangan holda, pedagogik muloqot vositasida talabalar kasbiy tafakkurni rivojlantirishning ijtimoiy-tarixiy asoslari yoritilgan.

Atrofdagi voqelikka mos va muvofiq bo'lgan, faol, ijtimoiy muhit maqsadga yo'naltirilgan amaliyot, hamda odamlarning bir-biri bilan muloqoti, aloqalari bizning uzoq o'tmishdagi ibtidoiy ajdodimizning aqlli odamga aylanishiga yordam bergan ijtimoiy sharoitlardir. Agar bola vaziyat taqozosi bilan jamiyatdan tashqarida o'ssa, u aqlli mavjudotga ham, ijtimoiy mavjudotga ham aylana olmaydi. Demak, fikrlash faoliyati asosida paydo bo'lgan va shakllangan inson ongi o'z shakli bo'yicha individual, lekin mohiyati bo'yicha ijtimoiy hodisadir.

Haqiqatdan ham buyuk tarixiy-ma'naviy ildizlarga ega bo'lgan davlatchiligimiz an'alarini davom ettirish, demokratik tamoyillarga asoslangan davlatni barpo etish jarayoni, jumladan jamiyat a'zolari hisoblanmish yoshlarni har tomonlama yetuk, barkamol inson bo'lib yetishishlarida ajdodlar an'anasi va o'tmish qadriyatlarini muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Dunyodagi eng qadimiy va

noyob bilimlar xazinasi bo'lgan madaniy merosimiz «Avesto»da insoniyat taraqqiyoti, rivoji uchun zarur barcha ilmlar majmuasi, sohalar, qonun-qoidalar, axloqiy-ijtimoiy me'yorlar o'z aksini topgan. Shuningdek, asarda axloqiy barkamollik asosida, «komil inson»ni voyaga yetkazish yo'lida «ezgu fikr», «ezgu kalom», «ezgu amal» g'oyalarining zikr etilishi zardushtiylarning ma'naviy-ma'rifiy olami mohiyatini tashkil etadi.

Zardushtiylik ta'limotiga ko'ra har bir mazdoparastning ruhan va xulqan komilligi, uning yaxshilikka yuz tutib, rost yo'lni tanlab, dunyoviy bilimlarni o'rganib, o'z kasbini e'zozlagan holda Ahuramazda farzlarini nechog'liq ado etishi bilan belgilangan. Zeroki, qo'sh haydab, don ekan, chorvani parvarishlab, cho'lda bog' yaratgan, yerning zaxini qochirib, sho'rini yuvib ziroat ekan zardushtiyning ravoni pok, xulqi xush, amali chin bo'ladi.

Biz ushbu maqolamizda bo'lajak o'qituvchilar kasbiy tafakkurini shakllantirishda "Avesto" matnlaridagi ustoz-shogird tizimi hamda ustozlarning burch va mas'uliyatlari haqidagi qarashlar mazmunini yoritishga harakat qildik.

"Avesto"dagi ma'naviy-axloqiy tarbiyaning asosini poktiynat, halol, qalban sof, ma'nan yetuk zardushtiylarni tarbiyalash va voyaga yetkazish masalasi tashkil qilib, bu masalani amalga oshirish esa ustoz va murabbiylar zimmasiga yuklatilgan. «Avesto»da ustozlar haqida so'z ketganda eng avvalo barcha ustozlarning ustozlari, mutlaq iloh Axura Mazda madh etiladi: «-sen ashah-Haqiqat so'zi va Ezgu niyat ta'limoti bilan, senga payvandlik va uns bog'lagan zotlarga ilk murabbiy, ustozsan», yoki «-sen haqiqatda, butun mavjudotga Ashah-Haqiqatning manfaati va durujning ziyonkorligi

xususida saboq bergansan, tarbiya qilgansan. Bulardan ko'rinib turibdiki Yazdon olamni, dunyodagi barcha bilimlarni yaratuvchi, Zardusht esa bu bilimlarni insonlarga yetkazib ularni ma'rifatli kelajakka hidoyat etuvchi hisoblanadi: «-Mazda ta'lim berdi va Zardusht xabar keltirdi», yoki «-Mazda ta'lim berib, Zardusht so'ylagan radlarga olqishlar, xushnudlik va ofarinlar bo'lsin». [o'sha manba]

Gohlar va Yashtlarda Zardusht Yazdon ishini davom ettirguvchi, insonlarni halollikka, pok axloqqa, komillikka undaguvchi ustozlar rahnamosi sifatida ko'rsatiladi. O'z navbatida Zardusht ta'limotini kelajak avlodga yetkazish, dunyoga ezgulik nurlarini taratish, insoniyatni aniq axloqiy mezonlar asosida barkamollashtirish jamiyatdagi ustozlar va muallimlar zimmasiga yuklatilgan. Ustozmuallimlar Yazdon farzlarini diliga joy aylagan, o'z faoliyatida qo'llagan, vatanining gullab yashnashi, farovonligi yo'lida halol mehnat qilib, uni dushmanlardan himoya qila oladigan, jasur, pok, bilimdon shogirdlarni tarbiyalashlari shart bo'lgan.

Muhtaram Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoev tashabbuslari bilan qabul qilingan 2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasining asosiy mazmunini har tomonlama intellektual rivojlangan, barkamol shaxsni tarbiyalash masalasi tashkil qilar ekan, ajdodlarimizning 3000-yil ilgari bu a'molga yetishning yo'llari, qoidalarini ishlab chiqib, davlat va jamiyat tuzilishining negiziga asos qilib qo'yganlari tahsinga sazavordir: «-menga barkamol va dinogoh, vatansevar va anjumanaro, ahil, ezgu andishali, zulmatdan, tanglikdan qutqaruvchi farzandlar bag'ishla. Toki ular

manzil, shahar, o'lka va uning nom hamda ovozasini ko'tarsinlar»[o'sha manba] Muqaddas kitobda hayotning, taraqqiyotning asosida yaxshilik va yomonlik, nur va zulmat, haqiqat va yolg'on, go'zallik va xunuklik, adolat va nohaqlik kabi hamisha o'zaro kurashda bo'lgan, bir biriga zid tushunchalar va g'oyalarning kurashi talqin qilingan bo'lib, bularning mantiqiy rivoji sifatida yaxshi, dono ustoz va murabbiylar, nodon va johil ustoz, murabbiylarga qarshi qo'yib tasvirlangan. Bunda muallim va mudarrislar o'z ilmini qanchalik bilishi, kasbiga munosobati, fidoiyligi, o'z burchiga ma'suliyatiga qarab yaxshi va yomon ustozlarga ajratilgan. «-Ravshannazar ustoz tolibni ogoh etadi» ya'ni, yaxshi ustoz shogirdlarini tangrini tanimaslik, kufr, insofsizlik, g'arazgo'ylik, nohaqlik, ishyoqmaslik, axloqsizlik, hunarsizlik va bilimsizlik kabi illatlardan hazar qilishga undab, tangriga ishonib uni doim madh etish, haqgo'ylik, mehribonlik, poklik, hallollik, insof va diyonatlilik, adolatlilik, insonparvarlik kabi xislatlarni namoyon etishiga ko'mak berishni o'zining muqqadas burchi hisoblab, shu yo'lda xizmat qilgan. Ustoz haqida:«-haqiqat nurlari ostida komronlik va shodmonlik manziliga eltuvchidir, sen bu yo'lni ezgulikdan ogoh zotlar uchun bino aylading»[o'sha manba] deb kuylanishi tahsinga sazovordir.

Ayni vaqtda yodgorlikda imonini va ilmini dev va durujlarga sotgan yomon ustozlar qattiq tanqid ostiga olinib qoralanadi. «Yomon tarbiyachi o'z ta'limi bilan ilohiy so'zlarni teskari qiladi va tiriklik idrokini xarob aylaydi. Haqiqatda, u odamlarni rostlikning bebaho sarmoyasidan va ezgu niyatdan bahrasiz aylaydi», yoki «Ey, ilm olmoq niyatida

uzoq-yaqindan kelgan insonlar! Alhol barchangiz quloq solingiz, mening oshkora so'zlarimni tinglangiz va yodingizda mahkam saqlangiz: Yomon tarbiyachi hech qachon hayotingizni tubanlashtirmasin, devparast durvandlar avraguvchi til bilan sizlarni gumroh qilmasin».[o'sha manba] Yaxshilik, ezgulik (Axura Mazda) doimo yomonlik va johillik (Ahriman) ustidan g'alaba qozonganidek dono ustoz va murabbiylar ta'limoti yomon ustozlar ta'limidan ustun turishi, nihoyada ezgu amallarni o'z qalbi va ongiga jo aylagan tolib va shogirdlarning voyaga yetkazilishi bilan yakunlanishiga olib keladi.

Zardushtiylik dini e'tiqodiga asoslangan Sosoniylar sulolasining vakili Shahanshoh Xusrav II Parvez (591-628) hukmronligi davrida savol-javob tarzida bitilgan badiiy yodgorlikda keltirilgan fikrlar ham zardushtiylik ta'lim tizimida kasbiy tafakkurni rivojlantirish jarayonining mohiyatini ochishga yordam beradi.

Zodagon oilaga mansub o'spirin avvalambor shahanshoh bilan suhbat vaqtida, ehtirom holatida qo'llarini orqasiga yashirib o'tirdi. Hukmdor uni imtihonga tutdi. Imtihon vaqtida hukmdorga murojoat qilib "U ! shunday dedi : umrbod yashagin ey shahanshoh, orzularni amalga oshiruvchi va dunyo shahriyori... Mening oilam qudratli, badavlat va doimo hukmdorlardan minnatdor bo'lib kelgan... O'z vaqtida meni maktabga (farxangiston) ta'lim olishga berishdi va o'qishda men tirishqoq bo'ldim. Men Yashtlar, Xadohn, Yasna va Vandidodni -xarbed sifatida yodladim va Zendni (Avestoning o'rta asrlardagi forscha sharhi) qismma-qism o'rgandim. Dabirlikda esa (dunyoviy fanlar) badiiy adabiyot va adabiy nutqda mohirman. Kamondan o'q otishda men shunday

merganmanki, g'animim mening o'qimga chap bersa, o'zini baxtli deb hisoblashi lozim. Kurash, ot choptirish, chavandozlik, qilichbozlik nayza bilan muomalada shunday kuchlimanki, menga duch kelgan raqib o'zini baxtsiz deb hisoblashi lozim. Shuningdek, Vin, barbat (Borbad tomonidan yaratilgan musiqa asboblari) chalish, nog'ora va do'mbira chertish, qo'shiq va she'rxonlik bahslarida birinchiman. Yulduzlar, sayyoralar va osmon jismlarini o'rganish va bilish bo'yicha menga teng keladigan yo'q. Shatrang (shaxmat) va nevertashir (narda), xashtpad (sakkiz yurishli o'yin) o'yinlarida tengqurlarim mening oldimda ip esholmaydi".

Shahanshoh shuningdek o'smirni eng yaxshi ovqatlar, ichimlik turlari, kiyimbosh, musiqa, o'simliklar, gullar, eng zotdor otlarni qay darajada bilishi, jamoa va ziyofatlarda o'zini tutishi yo'nalishlari bo'yicha imtihon qildi. Barcha berilgan savollarga o'smir oqilona va a'lo darajada javob berib, sovg'a bilan taqdirlandi, shuningdek, saroyda xizmatda qoldirildi O'smirning o'z tafakkuriga tayanib, bergan javoblarga asoslangan holda uning qanday bilimlar sohasini va hunarlarni o'zlashtirganligini bilishimiz mumkin. Haqiqatdan ham balog'at yoshiga yetgan jamiyat a'zolarining deyarli barcha diniy, dunyoviy, harbiy, maishiy-ma'naviy sohalarda yetuklik va barkamollika erishishi avval boshlang'ich so'ngra yuqori ta'limning mustahkam poydevorga qo'yilganligi, bu jarayonda dars usullari, uslublarining o'ziga xosligi, muallimlarning mehnati va fidokorligi bosh omil ekanligini aytib o'tish joizdir.

Shu o'rinda yuqori ta'limning yakuniy natijasini kafolatlovchi, ya'ni bo'lajak mutaxassislarining bilim darajasiga qarab ularni davlat ishlariga jalb etilishi oliy hukmdorning shaxsan doimiy nazorati va izmida bo'lganligini ko'ramiz.

Bu holat hukmdor va davlat boshqaruv organlari tomonidan ta'lim tizimini boshqarish, qo'llab quvvatlash, uni sifatini yaxshilashga qaratilgan tadbirlarni amalga oshirishlari natijasida kelajakda davlatni boshqarish ishlariga bevosita faol qatnashuvchi bo'lajak mutaxassislarni voyaga yetkazish jarayoniga naqadar ma'suliyat bilan yondashilganligini ko'rsatadi.

«Avestoda»gi ustoz va muallimlar ta'rifi, ustoz-shogird munosobatlari talqini, davlat va jamiyat ishlariga bosh-qosh bo'ladigan bo'lajak mutaxassislarining kasbiy tafakkurini rivojlantirish hozirgi kunda ham o'z ahamiyati va qimmatini yo'qotgani yo'q. Shu asnoda bu g'oya va qarashlarni ta'lim jarayoni, ma'naviy-ma'rifiy tarbiya yo'nalishiga qo'llash yuksak samara berishi aniq va ravshandir. Bu esa o'z navbatida ajdodlarimizning boy madaniy-ma'naviy-ma'rifiy meroslarini yanada chuqurroq, maxsus o'rganish va tahlil etishni talab qiladi.

Buyuk kelajakka intilayotgan mustaqil Respublikamizning ertasi bo'lgan yoshlarni tarbiyalash jarayonida ajdodlarimiz ta'lim tizimida qo'llagan ta'lim usullari, tarbiya berish jarayonida foydalangan pand-nasihatlar, o'gitlar, hikoyatlar sifatidagi qarashlari va fikrlari ibrat sifatida qabul qilinsa arzigulikdir.

References:

1. "2022-2026 йилларга мўлжалланган янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида"ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январ ПФ-60-сон фармони. <https://lex.uz/docs/5841063>
2. "Авесто".Тарихий-адабий ёдгорлик. А. Маҳкам таржимаси –Т.: Шарқ нашриёти-матбаа концерни. 2001
3. Абдуллаев К.Ф. Особенности воспитания и образования у зороастрийцев // GISAP. Educational sciences, 2014. № 3. С. 47-50
4. Г.Н.Курбанова Педагогик мулоқот воситасида талабалар касбий тафаккурини ривожлантириш Монография."Дурдона", Бухоро-2021.
5. Kurbanova G.N. Pedagogical and psychological bases on developing students' professional thinking in medical pedagogical education. International Journal of Psychosocial Rehabilitation, Vol. 24, Issue 06, 2020. 3059-3067
6. Kurbanova G.N. The role of ancestral heritage in the development of professional thinking of future professionals International Scientific Journal
7. Theoretical & Applied Science p-ISSN: 2308-4944 (print) e-ISSN: 2409-0085 (online) Year: 2020 Issue: 01 Volume: 81 Published: 30.01.2020 <http://T-Science.org> . SOI: 1.1/TAS DOI: 10.15863
8. Курбанова Г.Н. Развитие профессионального и оперативного мышления будущих специалистов в образовательном процессе. Neurodynamics журнал клинической психологии и психиатрии// Т.2 №1.2020, 50-56.ISSN 2658-7955 Адрес: <https://smu.psychiatr.ru/neurodynamics>
9. Falsafa.M.Axmedovning umumiy tahriri ostida. O`zbekiston faylasuflar milliy jamiati nashriyoti. T.2006.303 b

TARIX VA TARBIYA DARSLARINING BUGUNGI KUNDAGI INNOVATSION USULDAGI O'QITILISH TIZIMI

Abdusamatova Dildora O'ralboyevna¹

Axrorova Dilfuza Qodirovna²

¹Jizzax viloyati prezident ta'lim muassasalari Sharof Rashidov tumanidagi (aniq va tabiiy) fanlarga ixtisoslashtirilgan maktab tarix va tarbiya fani o'qituvchisi va Jizzax pedagogika universiteti 2-kurs magistiri, Prezident agentligi maktabi

²Jizzax viloyati prezident ta'lim muassasalari Sharof Rashidov tumanidagi (aniq va tabiiy) fanlarga ixtisoslashtirilgan maktab tarix va tarbiya fani o'qituvchisi, Prezident agentligi maktabi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7069258>

ARTICLE INFO

Received: 06th September 2022

Accepted: 08th September 2022

Online: 12th September 2022

KEY WORDS

tarixiy-badiiy adabiyotlar, omillar, tamoyillar, usullar, xolislik, ilmiylik, mezonlar.

ABSTRACT

Ushbu maqolada tarix darslarini tashkil etishda fanlararo aloqadorlikni yo'lga qo'yish hamda darslarni mavzulardan kelib chiqqan holda ma'lum bir guruhlariga ajratish, o'rganilayotgan o'quv fanlari bo'yicha mavzularni mazmunan uyg'unlashtirish orqali o'quv rejalariga fanlararo aloqadorlik asosida tashkil topgan dars soatlarini kiritish; o'quv fanlariaro aloqadorlik asosida tashkil etilgan darslarning ta'lim sifatini ta'minlash va uning tarbiyaviy jihatlarini kuchaytirish; darslarda mazmunan bir-biriga yaqin yoki aralash o'quv fanlari tarkibidagi tushunchalar yordamida o'quvchilarning ilmiy dunyoqarashi hamda muayyan ko'nikma va malakalarini shakllantirish kabi xususiyatlar ochib beriladi.

Hozirgi zamon tarix fanini o'qitishda ta'limning xilma-xil turlari (tushuntirishli, tushuntirishli-ko'rgazmali, muammoli, dasturlashgan, tabaqalashgan, masofali, modulblokli)dan keng foydalanish imkoniyati mavjud. Ana shunday yondashish o'zida quyidagi afzalliklarni aks ettiradi: tarixiy voqea mazmunini o'zlashtirish jarayonida muhokama orqali faktlarni sharhlash va asoslash shaxsiy fikrlarni hosil qiladi. Bu esa, mustaqil fikrlashning natijasi sifatida voqea-hodisani tushuntirish-ning turli usullarini yuzaga keltiradi. Tarixiy voqealarni baholashning turli ko'rinishlari bilan tanishish o'quvchilarga ularni har

tomonlama muhokama qilishga imkoniyat yaratadi. Ikkinchidan, ularni ko'p ovoqli fikrlashga, o'tmish voqealari haqida bahs yuritganda, turli farazlar, qarashlar yuzaga kelishi, biroq hamma ovoqlar muhimligi, ularni eshita olish lozimligiga o'rgatish kerak. Nihoyat, bunday —ko'p qirrali||lik tarixni muqobillik asosida tushunishni shakllantiradi. Shu sababli tarixning serqirra mazmuni, uni o'rganishning o'ziga xos xususiyati o'qituvchi uchun o'quvchilarda mustaqil fikrlashni shakllantirishga katta imkoniyatlar ochadi. Talaba va o'quvchilarning mustaqil bilim olish jarayonlarini tashkil etish va uni boshqarish - har bir tarix fani o'qituvchisi

uchun mas'uliyatli va murakkab faoliyatdir. Faollik va mustaqillikni shakllantirish talaba va o'quvchilarning mustaqil fikrlashlarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Bu masala har bir tarix fani o'qituvchisi oldidagi muhim masalalardandir. Talaba va o'quvchilarda mustaqillikni shakllantirish to'g'risida fikr yuritilganda, o'zaro aloqador ikki jihatga e'tibor qaratish lozim. Birinchidan, talaba va o'quvchilarda bilim olishga bo'lgan ishtiyoqni kuchaytirish; bilimlarni mustaqil egallash, o'z dunyoqarashini shakllantirishga o'rgatishdan iborat bo'lsa, ikkinchidan, o'zlashtirgan bilimlarni amaliy mashg'ulotlar va mustaqil faoliyatda qo'llashga o'rgatishdan iboratdir. Tarix ta'limi jarayonida talaba va o'quvchilar tomonidan egallagan bilimlarini amaliyotda qo'llash talaba va o'quvchilarning tarixiy tafakkurini shakllantirishda katta ahamiyat kasb etadi. Mustaqil ishlarni tashkil etishda texnologik yondashuv talaba va o'quvchilarda tarixiy tafakkurni barqaror ravishda rivojlantirishga imkon beradi, ularda fikrlash jarayonlarini tahlil qilish, taqqoslash, xulosa chiqarishning yaxlitligini ta'minlaydi. Mustaqil ish talaba va o'quvchilarning bilimlarni o'zlashtirish vositasi, ularda shaxs hususiyatlari sifatida faollik va mustaqillikni shakllantirish, aqliy qobiliyatlarini rivojlantirish imkoniyatidir. Maktabga ilk bor qadam qo'ygan o'quvchi hali o'z faoliyati maqsadini mustaqil qo'ya olmaydi, o'z harakatlarini rejalashtirish, ularning amalga oshirilishiga tuzatishlar kiritish, natijalarni qo'yilgai maqsad bilan solishtirib ko'rishga kuchi yetmaydi. Tarix ta'lim jarayonida u turli bilimlarni olish, o'quv topshiriqlarini bajarishga imkon beradigan mustaqillikning yetarlicha yuqori darajasiga erishishi kerak. Tarix

darslari jarayonida talaba va o'quvchilar yangi bilimlar bilan tanishib, taqdim etilgan bilimlarni qabul qiladilar. Mustaqil qayta ishlashlari, anglashlari, shu asosda bilim, ko'nikma va malakalar hosil qiladi. Mustaqil ishning asosiy vazifasi yuqori bilimli shaxsni shakllantirishdir, chunki faqatgina mustaqil intellektual va ma'naviy faoliyat jarayonidagina inson rivojlanadi. Tarix ta'limida talaba va o'quvchilarning mustaqil faoliyati: turli yondashuvlar tahlili mustaqil faoliyat tuzilishi –Mustaqillik|| tushunchasi va uning vazifalari tarix fanidagi hodisalar ularni nafaqat ta'riflash va tushuntirishni, balki inson manfaatlarida bu hodisalarni, ularni o'zlashtirishni o'z oldiga vazifa qilib qo'yadi. Shunday qilib, tarix fani yoki tarixiy hodisani o'rganishda biz, eng avvalo, u bilan tanishishimiz, uni yaxlit ko'rib chiqishimiz kerak. Uning har bir qismlari vazifasiga ko'ra o'zaro aloqadorligini aniqlash, keyin esa ta'rif berish kerak. Xulosa qilib aytganda, auditoriyada bajarilmaydigan mustaqil ishni kutubxonada, axborot resurs markazida bajarish mumkin. Mustaqil ishlar arxeologik qidiruvlar, arxiv hujjatlarini o'rganish, badiiy siyosiy adabiyotlarni tahlitl qilishdan iborat ham bo'lish mumkin. Shu bilan birga, konspekt tayyorlash, referat ustida ishlash ko'rinishida ham bo'lishi mumkin. Bu faoliyatlarning barchasi mustaqillikni talab qiladi. Shuning uchun o'quv mashg'ulotlari davomida bu jarayonlarni olib borish maqsadga muvofiq emas. Mustaqil ishlash va mustaqil ta'lim talaba tomonidan doimiy aqliy faoliyat bilan shug'ullanishga bo'lgan ehtiyojni rivojlantiradi, talabalarni vaqtini tejab ishlatishga o'rgatadi.

Tarixni o'qitishda qo'llaniladigan matnlarga - darslik matni, tarixiy hujjatlar,

asarlari, ilmiy-ommabop va badiiy, tarixiy adabiyotlar va boshqalar kiradi. Bosma matnlar ta'lim oluvchilar tarixiy bilimlarining asosiy manbai bo'lgani kabi ta'lim beruvchining bilim manbaini, bayonining asosini tashkil etadi. Tabiiydirki, o'qituvchi shu manbalardan to'g'ri va unumli foydalangan taqdirdagina, uning bayoni didaktika talablariga, umuman tarix ta'limining yuksak talablariga javob berishi, o'qituvchi bayonining o'quvchilarga tushunarli, mazmundor, maroqli, g'oyaviy va ilmiy jihatdan ishonarli, obrazli va ta'sirli bo'lishi mumkin. Tarixiy-badiiy adabiyotlar tarixiy jarayonlarni o'zlashtirishda muhim omil hisoblanadi. Tarix ta'limida tarixiy - badiiy adabiyotlardan foydalanishda ta'lim oluvchilarning psixologik yosh xususiyatlarini hisobga olish va ularning, fanga oid qiziqishlarini ham inobatga olish kerak. Adabiy manbaalardan tarix ta'limida foydalanishning bir qator usullari keltirilib o'tilgan:

- mavzuga oid adabiy manbalarni tavsiya etish,
- manbalardagi mavzuga oid shaxs va tarixiy voqealar xususida suhbatlashish,
- manbalardan foydalanish metodlari

Bizga ma'lumki tarix fanida har bir mavzuda tarixiy yillar, sonlar berilgan bo'lib, ularni to'liq eslab qolishga o'quvchilar qiynalishadi. Agarda o'quvchiga mavzuda berilgan yillar, sonlar bilan bog'liq bo'lgan voqealar, axborotni o'rganib kelish topshirig'i berilsa, to'liq barcha yillar, sonlar bilan bog'liq voqealar, axborotni o'quvchi aytib bera olmaydi. Savol tug'ilishi mumkin. Xo'sh, unda qanday qilib tarix darsligida berilgan yillar, sonlar bilan bog'liq ma'lumotlarni to'liq eslab qolish mumkin:

Birinchi navbatda, o'quvchining nuqtayi nazarida zerikarli hamda soni jihatidan juda ko'p bo'lib tuyilgan tarix darslaridagi sonlarni, yillarni qiziqarli, jozibali qilib ko'rsatib beruvchi turli xil ta'limiy o'yinlar orqali qiziqtirish kerak. O'quvchida qiziqish bo'lmasa, har qanday metod, usulni qo'llamang samara berishi qiyin.

"Raqamli tarix" ta'limiy o'yini quyidagicha o'tkaziladi:

Geometrik shakllarda berilgan tarixiy voqealarning sodir bo'lgan sanalari, statsitik ma'lumotlar bilan bog'liq bo'lgan sonlar aniqlanadi va mental arifmetika usulida (amallarni noodatiy usullarda hisoblash) shakllar hisoblab chiqariladi. Topilgan noma'lum son izohlanadi. Tarix darslarida o'quvchilarning matematik savodxonlik, fan-texnika yangiliklaridan xabardor bo'lish kompetensiyasini rivojlantirishga yordam beruvchi "Raqamli tarix" ta'limiy o'yinini mavzuni mustahkamlash va takrorlash vaqtida o'quvchilar yoki guruhlar bilan ishlashda qo'llanishi maqsadga muvofiq. "Raqamli tarix" ta'limiy o'yinining oltin qoidasi: Takrorlash barcha ilmlarning onasidir. Takrorlash barcha fanlar uchun birdek muhim hisoblanadi. Ammo tarix fanida ma'lumotlar hajmi juda kattaligini hisobga olsak, mavzularni ma'lum vaqt oralig'ida qaytarib turish judayam zarur. Qiziqarli boshqotirmalardan iborat bo'lgan "Raqamli tarix" ta'limiy o'yinini tarix darslarida qo'llash orqali quyidagi natijalarga erishish mumkin:

- Tarix fanini o'rganishning eng murakkab tomonlaridan biri hisoblangan sanalar va statistik ma'lumotlarni o'quvchilarni qiziqtirgan holda ularning xotirasida saqlab qolishida yordam beradi;
- Xayolan davrlararo sayohat paydo bo'ladi;

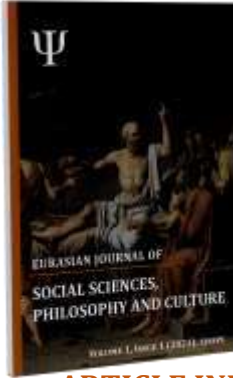

• Tarixiy voqealar qaysi davrda yuz berganligini izohlay olish ko'nikmasini shakllantiradi;

• Matematik savodxonlikni oshirishga yordam beradi.

References:

1. Абдурахманова Ж. Н. (2020). Инновацион тажриба майдони – мактаб-лаборатория||нинг таълим тизимидаги ўрни. Муғаллим ҳем ўзликсиз билимлендири. (Issue 1) –Б. 22-26.
2. Gafforov Ya. X. (2019). THE STATE OF HISTORICAL EDUCATION IN UZBEKISTAN DURING WORLD WAR II. USA(Philadelphia) . -P. 173-175.
3. G'afforov, Y., Nafasov, A., & Nafasova, Z. (2020). From the History of the Beginning of the "Great Game". Journal of Critical Reviews, 7(11), 2798-2802.
4. Тошев, С. (2020). Ўзбекистоннинг совет мустамлакачилиги даври тарихини ўрганишда турк тилидаги манбаларни ўрни. In Тарихий манбашунослик, тарихнавислик, тарих тадқиқотлари методлари ва методологиясининг долзарб масалалари (pp. 121-127)

COMPARATIVE ANALYSIS ON THE CHARACTERS DEVELOPMENT IN "BUD NOT BUDDY" AND "A BOY WITH FIVE CHILDREN"

Kodirjonova Ikbola

Yeodju technical institute in Tashkent

nizamovaiqbola96@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7070110>

ARTICLE INFO

Received: 06th September 2022

Accepted: 08th September 2022

Online: 12th September 2022

KEY WORDS

character development, orphan narrative, realistic character, personality traits,

ABSTRACT

This article compares the personality traits and character development of orphan heroes covered in American and Uzbek literature. Emphasis is placed on the creative achievements of the writers of the two nations, focusing on how the development of the characters is revealed in the content of the works.

Background. The image of an orphan is one of the most impressive images that cannot be ignored by children and adults. Depicting "orphan heroes" in children's literature and revealing their character traits can only be done by skilled writers/ Childrens' favourite authors Khudoyberdi Tokhtabaev in Uzbek literature and Christopher Paul Curtis in American literature describe children's characters so skillfully that the reader becomes like close friends who have known the main characters for many years. By comparing these images, we not only discover the relationship between the historical period, national life, individual genres and writing styles in the literature of two nations, but also learn human virtues, to be invincible, hardworking, ambitious in life.

Methods. In this article, the methods of analysis, synthesis, induction, deduction, analogy are effectively used in the comparative analysis of the "orphan" characters development in American and Uzbek children's literature.

Results. The results show that in the depiction of "orphans" in the literature of two genetically unrelated nations, there are some similarities in the development of the characters, but the differences in social and political situations affect the character traits of the characters.

Conclusion. Despite the fact that the discussed works of American and Uzbek literature reflect the lives of children in different parts of the world, the psychology, feelings, experiences, and characteristics of orphans form a commonality. Even the things that worry the protagonists or make them happy, anger them or soften their hearts are the same. The children's story in American literature also share some exact resemblance with the novel in Uzbek literature in the choice the images that oppress or support the main heroes.

Introduction. Any fictional work must depict realistic character development with a compelling character arc in order to

mirror real life. These characters also need to have convincing personality features that develop as the character does. As adults can have a skewed perception of how children think and feel, this is one of the main obstacles of developing characters for children's books. However, children's favorite Uzbek writer Khudoyberdi Tukhtaboev and inspiring American author of young people's literature Christopher Paul Curtis showed their extraordinary talent in their books – "A boy with five children" and "Bud, not Buddy". Both main protagonists of these books feel real and stand out from the rest with their amazing personality traits.

Although there is no national and historical closeness in American and Uzbek literature, there are artistic elements that serve as a basis for comparative analysis. There are many works in which the symbol of "orphan" is embodied in the children's literature of the two nations. However, there are rarely realistic works that cover social issues, such as Christopher Paul Curtis's "Bud, not Buddy" and Khudoyberdi Tokhtaboev's "A boy with five children". Comparing the development of the characters in them allows us to identify the similarities and differences, achievements and shortcomings of the writers of the two nations.

Methods. The methods of analysis, synthesis, induction, deduction and analogy were effectively used in the comparative analysis of the development of "orphan" characters in American and Uzbek children's literature to carry out the research for the article

In this article, the manual and scientific works were used during the research including "Understanding Children's Literature" by Peter Hunt, "Bud, Not Buddy

Study Guide" by Abby Federico, "A Navigator, a novel study guide for "Bud, not buddy" by Christopher Paul Curtis" by William and Mary, "Artistic psychology in the novels of Khudoyberdi Tokhtaboev" by Rukhsora Tulabaeva.

Discussion. There are a lot of young orphans whose father has passed away and who have lost their mother. Those little orphans always hope that their father would come back, but they lack the courage to go looking for them. A small kid who is tired of moving from house to house is the subject of the inspirational and entertaining novel Bud not Buddy. He lost his mother, but thanks to a little briefcase he carries around, he still has hope for his father. Christopher Curtis uses little details to portray his characters, even though that they are barely mentioned in the novel.

Amoses, who have a son that is two years older than Bud, have adopted Bud and are hosting him in their home. Todd, Amoses' only child, teases Bud because he doesn't like having a new boy in his home. Todd and Bud got into a quarrel and Mrs. Amoses saw it. She took Todd's suitcase and threw him into the shed. Bud quickly makes his way out of the shed in pursuit of his possessions. However, even before he discovered them: "I could tell right away that someone had been fumbling through my things. First off, whenever I put the blanket in, I always fold it so that it stops all the other things from banging up against each other", Bud is extremely careful about where things are placed in his briefcase.

This demonstrates that he is perceptive and careful with the things he values. He thinks, everything should have its own place, and he is aware whenever something isn't working the way he intended it to. Someone must care deeply about

something if they're aware of every detail. Bud clearly values the items in the suitcase since he follows a specific order in which they must be placed: "first, whenever I put the blanket in, I always fold it so it stops...things from banging." This demonstrates the great care Bud takes with the suitcase. It's vital to him, thus he doesn't want anything to clash and cause damage.

Although Bud presents himself as a polite well-mannered youngster, he is actually trying to find a way out of a sticky situation. He invents so many rules for the lies he invents that he names them: Bud Caldwell's Rules and Things to Have a Funner Life and Make a Better Liar of Yourself.

Once Todd has assaulted him, and when Mrs. Amoses enters, Todd lies to his mother to get him out of trouble. Bud is taken aback when Todd appears to know how to comply with his instructions in order to avoid problems. He appeared to understand some of the same concepts as me, which I constantly consider and strive to remember in order to avoid making the same mistakes. "It seemed like he knew some of the same things I know, the things I think of all the time and try to remember so I don't make the same mistake more than seven or eight times". This demonstrates that Bud is intelligent and a quick learner, since he actively seeks out information on how to win over others. He simply needs something to occur "seven or eight times" before he decides whether or not to lie as a result of that knowledge. Bud even refers to himself as one of the world's best liars. You must learn when to utilize a skill in order to be the greatest at it. Bud had to practice using it when appropriate, demonstrating that he is also capable of

being conceited and egotistical. He is therefore shocked when he discovers that others are able to use the same technique. In Bud's words, he's "on the lame" after leaving the Amoses' home. He glances through his baggage before he can take any more action. A photograph of his mother as a young girl is in his bag. He remembers a talk he and his mother used to constantly have when he looks at this photo. "Bud is your name and don't you ever let anyone call you anything outside of that either...Especially don't you ever let anyone call you Buddy, I may have some problems but being stupid isn't one of them, I would've added that dy onto the end of your name if I intended for it to be there." She would have placed it there if she had intended something to occur or be there. Additionally, Bud's obedience is demonstrated by the fact that he consistently introduces himself as Bud rather than Buddy. Because his mother didn't want to be called Buddy, he is particularly refusing to allow anybody do so.

Bud tries to be as polite, but it seems like very few people actually notice. Herman C. Calloway is one of them. To discover the man Bud believes to be his father, Bud has traveled a long way. He knows where Mr. Calloway could be and keeps a flyer of him in his bag. After spending a few days with Mr. Calloway, Bud has finally reached his breaking point. "You throw a lot of 'sirs' around but you've still got a real strong, real smart-mouthed, disrespectful streak in you boy." he says. Nobody else notices Bud's "disrespectful streak," but Mr. Calloways does.

A young, motivated orphan who is only seeking to find his father but who has also experienced a lot to get there is shown

throughout the entire novel. On the Barnes and Nobles website, a parent wrote: "Bud he's an adventurous boy. He's brave. He's strong. He's determined to do anything. He's determined to find his father. Read this book and you'll find out how he goes from adventure to adventure. From foster home to foster home. Feel as if you're Bud as you read the book. And enjoy it." This review does an excellent job of breaking down Bud's personality since he is brave and searched for his father despite not knowing what he would encounter. He shown strength by finding a solution on his own after he was parted from his companion. He is resolute since nothing stood in his way of reaching his goal.

Arifjon is the main protagonist of the book about the period of suffering and struggles. He is a cheerful, innocent, faithful, conscientious, fair, naive young boy by nature, but the war period and the difficulties of life make him a more tenacious, responsible, determined person who thinks like an adult, sometimes even makes him a liar and leads him to the wrong path in life. The author does not just write, but make you feel it. While reading Arifjon's story, readers sometimes smile inadvertently or burst out laughing, sometimes admire his courage, hard work, and enthusiasm, and sometimes they are disgusted by the unscrupulous people who hurt him. As the story is narrated by the main character, the description of his thoughts allows the reader to easily understand the character of Arifjon. For example, let us look at these extracts:

"Now I can't play at all, if I get addicted to the game, all my work at home will be left behind. Then my mother may be upset. I love my mother, I love her very, very much. My mother also loves me: "Thankfully, I

gave birth to you when I was young and naive, otherwise, what would happen to me?" ...

I purposely give Zulaiha less work, because girls are fragile, and as they are fragile, they should be taken care of.

...I think my brother Osman is very dreamy, sometimes he falls asleep in front of the stove while cooking. Moreover, he is so thin that he is like a kosova that puts fire in the tandoor. He paints all day, and his is getting quite good at it. We all have high hopes for him. We think he will be a great artist. That's why I don't order him to do anything. I think that if he has a lot of free time, he will draw a lot, and if he draws a lot, he will mature faster...

...We are sitting here cooking sumak, playing donkey midi, watching dances, what about my father, where is he now? Maybe he's sitting in a cold trench thinking. Or maybe they attacked with a machine gun, or he could not find someone to read the letter from us and crawled from trench to trench...

Oh my dad, my daddy..."

From the extracts, one can be impressed by his kindness, care and love for his family. But Arifjon is not depicted only with positive manners, sometimes he is mischevious, sometimes weak, sometimes he cannot do anything to help his siblings. Difficult times prompted him to sin in order to do good to his loved ones:

"... So what, can a person become a thief by stealing just one melon? I would never do it to myself, but I feel sorry for my sick sister..."

These qualities make him realistic. Real characters are easier to empathize with and therefore the story is likeable and enjoyable to read about. As you see Arifhan's personal traits are revealed

through his own inner voice, and sometimes through the conversations he has with other characters. Khudoyberdi Tokhtaboev did not use any additional definitions and explanations nor justify the main protagonist, but he let the reader to make his own judgement.

Although he is only 13 years old, Arifjon is very responsible like an adult. After his father goes to war, he is buried with household chores. And the death of his mother seems to push the orphans into the abyss. Arifjon becomes a mother and father to five orphans in his teenage years.

In the course of the story, Arifjon grows up as a hard-working, conscientious, responsible person, because of his honesty and courage, he exposed the crime in the orphanage. No matter how hard life challenges him, he does not lose his pride and identity. Arifjon, who wants to buy grapes to cheer up his sick sister, wants to earn money by telling anecdotes. But after hearing the anecdote, the passenger, who is greedy desoite being rich, threw five pennies to him. This hurts the orphan boy's pride and he throws the coin at the passenger:

...I don't need your charity, you know I won't get it even if I die. A sigh came from inside of me, no, I pulled it together, I did not cry...

He is not only proud, but also intelligent. His intelligence can be seen in different places in the story: when he thinks up tactics in the battle for the hill, when he gets an excellent grade from the subject mother tongue, when he punishes the duty officer who was sleeping in the police station, when he walks the road from Tashkent to Kokhan with his siblings and overcomes the obstacles they encounter on the way.

Results. While comparing two children's books about orphan boys, it can be noticed that both Christopher Curtis and Khudoyberdi Tukhtaboev used multiple aspects to improve his characters. Aspects like symbolism, flashbacks, foreshadowing, irony most importantly are employed in character development. They make you feel the emotions that Bud and Arifjon feel. Bud is the boy who is obedient but also disrespectful in his own way while Arifjon is helpless but proud, very young but responsible boy. Christopher Curtis used fleshbacks and foreshadowing effectively to develop his characters. Not only does he give you a view of the characters living in the book but also the one who isn't, Bud's mother, Angela Caldwell or Calloway. Khudoyberdi Tukhtaboev embodied his character by his inner voice and give readers a chance to judge the characters themselves.

Conclusion. The development of heroes is perfectly described in the works of two great writers of American and Uzbek children's literature, featuring the image of an orphan. Although some characteristic traits of the main heroes, their dreams and goals are similar, the creators used different approaches to revealing them. Christopher Paul describes the character of the hero more with his inner experiences built on the basis of memories. He uses slang and street words in the characters' language to make him appear more realistic. This method was also used by Khudoyberdi Tokhtaboyev, it is not difficult to notice the national identity, simplicity and children's language in Orifjon's anecdotes. But in the works of the Uzbek writer, the development of the hero is revealed through the inner feelings of the character in different situations, through

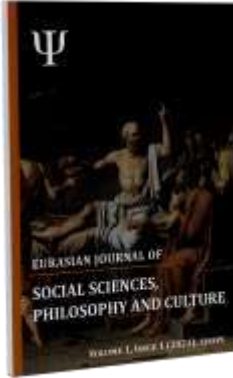

his dialogue with himself. All in all, the orphan images created by two children's favorite writers could become close friends of book lovers. If the characters had not been properly developed, the novels would

not have had enough excitement and adventure to leave the reader with the everlasting feeling that they can do what they set their mind to.

References:

1. Ch.P.Curtis. (2002). Bud, not Buddy. New York: Scholastic professional books.
2. F.Q.Kiyikbayev. (2020). Bolalar adabiyoti. Andijon.
3. L.Smith. (2015, January 19). Bud not buddy-Character development. Retrieved from Science Leadership Academy: https://scienceleadership.org/blog/bud-not_buddy_character_development
4. M.Jumaboyev. (2006). Bolalar adabiyoti va folklor. Toshkent: O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi.
5. M.Jumaboyev. (2010). Bolalar adabiyoti. Toshkent: O'qituvchi.
6. P.Hunt. (2005). Understanding Children's Literature. New York: Tylor&Francis Group.
7. R.To'laboyeva. (2019). Xudoyberdi To'xtaboyev romanlarida badiiy psixologizm. Tashkent.
8. T.Z.Safarova. (2020, June). Analysis of orphan images and orphanhood in children's literature. Literary criticism, pp. 217-2021.
9. X.To'xtaboyev. (2021). Besh bolali yigitcha. Toshkent: Yangi asr avlodi.

ҲОЗИРГИ ЎЗБЕК АДАБИЙ ТИЛИДА МУРАККАБ СИНТАКТИК БУТУНЛИКНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ

Аманов Абдижаббор Саттарович

Филология фанлари бўйича фалсафа доктори (Ph.D),

Наманган давлат университети

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7103318>

ARTICLE INFO

Received: 16th September 2022

Accepted: 18th September 2022

Online: 22nd September 2022

KEY WORDS

матн, микроматн, гап, матн синтаксиси, сўз шакли, боғланган нутқ, матнни шакллантириш.

Тилшунос олимлар бир умумий мавзу ва шаклий жиҳатдан боғлиқ бўлган матнни ўрганишни, аввало, уни ташкил этувчи гапларнинг ўзаро боғланишини тадқиқ этишдан бошладилар. Олимлар матнда гапдан кўра каттароқ бўлган синтактик бутунлик мавжудлигини қайд этиш баробарида ушбу бутунликни аташда ҳам турли терминлардан фойдаланганлар. Натижада, атамалар хилма-хиллиги юзага келган: мураккаб синтактик бутунлик (МСБ), суперфразавий бирлик, прозаик банд, параграф, абзац, блок ва бошқалар. Ўзбек тилшунослигида мураккаб синтактик бутунлик яхши ўрганилмаганлиги сабабли, мураккаб синтактик бутунликнинг муҳим хусусиятларини, тузилишининг ўзига хослигини, мураккаб синтактик бутунлик таркибидаги алоқа воситаларининг турларини батафсилроқ баён қилиш эҳтиёжи сақланиб қолган.

ABSTRACT

Мақола лингвистик ва услубий бирлик сифатида мураккаб синтактик бутунликка бағишланган. Лингвистик жиҳатдан микроматннинг тузилиши, семантикаси ва вазифаси таҳлил қилинса, услубий жиҳатдан мураккаб синтактик бутунлик изчил ўзбек нутқини ривожлантириш бирлиги сифатида кўриб чиқилади.

Таҳлил ва натижалар

Гапдан каттароқ бўлган матн бирлиги масаласи биринчилардан бўлиб А. Пешковский [1] томонидан ўрганилган. Бироқ у мазкур бирликни номловчи аниқ бир атама йўқлигини таъкидлаб, ушбу бирликни “абзац” атамаси билан белгилайди. Бу фикрга тўла қўшилиб бўлмайди, чунки абзац шаклий-мазмуний қурилиши жиҳатидан махсус семантик ва синтактик бирлик сифатида мавжуд эмас.

У исталган синтактик бирлик кўринишида намоён бўлиши мумкин: бир содда ёки қўшма гап, уларнинг мураккаб кўринишлари ёки суперсинтактик бутунликдан иборат бўлади [2]. Айрим олимлар эса параграфни матн бирлиги сифатида тан олишади [3]. Бизнинг фикримизча, абзац ва суперфразавий бирлик ёки мураккаб синтактик бутунлик турли даражадаги бирликлардир.

Абзац атамаси, асосан, икки ўринда қўлланилади:

1. Абзац – босма ёки ёзма матнда хатнинг биринчи қаторидан (ёки сатр бошидан) жой ташлаб бошлаш. Адабиётда абзац матннинг сатр бошидан бошланиб, кейинги сатр бошигача давом этадиган қисми[4].

2. Одатда, суперфразавий бирлик ёки унинг қисмини ўз ичига олган, оддий ёки қўшма гаплардан иборат бўлган бирликнинг ёзилган ёки босилган матндан кўчириб олинган қисми[5].

“Абзац, – деб ёзади Л.М. Лосева, бу ёзма нутқнинг алоҳида бирлиги эмас, балки турли хил синтактик бирликлар томонидан ифодаланган матннинг бир қисмидир (мураккаб синтактик бутунлик, жумла ёки мураккаб синтактик бутунликларнинг бирикмаси). Абзацнинг

ажратилганлиги, авваламбор, абзацлар орасидаги матн бирлигининг бошланмасига урғу берилганлиги сабаблидир, бу жумлани хатбоши деб ҳисоблаш мумкин”[6]. У абзацларни ажратиб кўрсатишнинг асосий қоидаларини санаб ўтди. Шундай қилиб, унинг фикрига кўра, матнларни абзацларга ажратишда қуйидагиларга амал қилинади:

1. Бир шахс ёки предмет ҳақида маълумот берувчи ўзаро мазмуний боғлиқ бўлган гаплар. Уларнинг шаклий белгиси бир хил отларнинг матннинг турли жойларида такрор қўлланишидир.

2. Аввалги абзацда айтилмаган янги маълумотларни ўз ичига олган гаплар. Бундай жумлаларда, одатда, олдинги абзацда ишлатилмаган сўзлар ва иборалар қўлланилади.

3. Худди шу шахс (лар) тўғрисида ва узоқроқ алоқа орқали боғланган такрорий маълумотларни ўз ичига олган гаплар. Уларнинг шаклий хусусияти номинатив ҳолатда бир хил отларни матннинг турли қисмларида такрорлашидир.

4. Олдинги абзацдаги сўнгги эгага тегишли бўлмаган кишилик, кўрсатиш ва бошқа олмошлар билан бошланадиган гаплар.

5. Маъносига кўра олдинги абзацга алоқадор бўлмаган гаплар

Н.А. Турмачева суперфразавий бирлик ва абзацларнинг моҳиятини ўрганиб чиқди ва матнни қисмларга ажратишнинг бу икки усулини таққослаб, 1970 йилда шундай ёзган эди: “...Суперфразавий бирлик, семантик ва грамматик бирлашма бўлиб, у семантик-синтактик категориядир ...”, “ажратилган абзац эса композицион ва экспрессив-стилистик вазибаларга кўра, стилистик категория, аниқроғи, стилистик-семантик категориядир”[7]. Бу фикр, назаримизда, масала моҳиятини аниқроқ ифодалайди.

Матн синтаксиси билан шуғулланган кўпчилик олимлар қатори, биз ҳам матннинг асосий бирлиги мураккаб синтактик бутунлик эканлигини эътироф этамиз.

Тилшунослар мураккаб синтактик бутунликни белгилаш учун бир қатор атамаларни қўллайдилар. Улар орасида мураккаб синтактик бутунлик (А. Пешковский), синтактик комплекс (А. Овсяникова), суперфразавий бирлик (О. Ахманова), матн таркибий қисми (И. Фигуровский) ва бошқаларни айтиб ўтиш мумкин. Бизнинг фикримизча, мураккаб синтактик бутунлик атамаси

ушбу лингвистик ҳодисанинг моҳиятини тўлиқ акс эттиради.

Тадқиқотчилар мураккаб синтактик бутунликни тўрт йўналишда ўрганадилар:

- 1) матн мазмунига кўра;
- 2) матннинг қўлланишига кўра;
- 3) матннинг қурилишига кўра;
- 4) матннинг бажарган вазифасига кўра.

Баъзи бир олимлар мураккаб синтактик бутунликни мазмун нуқтаи назардан кўриб чиқиб, матннинг изчиллигини мантиқий мувофиқлиги билан тенглаштирадilar. Бундай тенглаштиришни тўғри деб бўлмайди.

Аммо, маълумки, “матннинг мантиқий уйғунлиги умумий матннинг уйғунлиги билан бир хил эмас, чунки матн мантиқий жиҳатдан қарама-қаршиликларни, номувофиқликларни, узилишларни ва бошқаларни ўзида ифодалаш мумкин, бу мантиқий бирлик учун ноқонунийдир”[8].

Матн прагматика нуқтаи назаридан энг кам ўрганилган соҳалардан биридир. И. Галпериннинг сўзларига кўра, бу борада мураккаб синтактик бутунликни ўрганиш, матн қисмларининг кетма-кетлигини аниқлаш, яъни матнларнинг юзага келиш механизмини аниқлаш жуда муҳимдир.

Матнларни амалий нуқтаи назаридан ўрганишда анча ютуқларга эришилган. Бунда таҳлил қилишнинг икки йўналиши ажралиб туради:

- 1) мустақил гапларни мураккаб бирликларга бирлаштириш усулларини ўрганиш орқали жумладан каттароқ бирликларни ажратиш ва ўрганиш;
- 2) матн қисмларини боғловчи воситаларни ўрганиш.

Мустақил гапларни ўзидан каттароқ бўлган бирликларга бирлаштириш

усулларини ўрганишга Г.Я. Солганик асарларини мисол қилиб келтириш мумкин[9]. Муаллиф гапларнинг бирлашиш усулларини ўрганар экан, гаплардан каттароқ бўлган бирликларни мураккаб синтактик бутунлик ёки “насрий бандлар” каби таснифлайди. Мустақил гаплар ўртасидаги алоқанинг асосий усули, унинг таркибий бирликлари ҳақида гапирганда, Г. Солганик мураккаб синтактик бутунликнинг иккита таркибий турини ажратиб кўрсатади:

- а) гаплар бир-бири билан кетма-кет боғланганда, мустақил гаплар орасидаги занжирли насрий бандлар;
- б) гаплар мазмуни бир-бири билан таққосланганда параллел равишда боғланган насрий бандлар.

Насрий бандларнинг тузилишини аниқлашда иккита усулни фарқлаш таклиф этилади:

- а) банднинг ички таркибий тузилишини очиб берадиган ва гапларни бирлаштиришнинг синтактик воситаларини аниқловчи синтактик усул;
- б) банднинг ташқи кўринишини, банднинг чегарасинини, тафаккур ривожланишининг хусусиятини, мавзуларини белгиловчи композицион-тематик усул.

Мураккаб синтактик бутунликнинг қандай амал қилишини ўрганиш масаласи кўпчиликнинг эътиборини тортган. Лекин матнни бу тарзда таҳлил қилиш, асосан, бадиий адабиёт тили ва услуби тадқиқидагина кўзга ташланади. Мураккаб синтактик бутунлик таркибий қисмларининг ўзаро боғлиқлигига асосланиб, Н.А. Турмачева мураккаб синтактик бутунлик таркибидаги грамматик боғлиқликнинг

бешта асосий турини ажратиб кўрсатади[10]:

- 1) занжирли боғланиш;
- 2) параллел боғланиш;
- 3) сафли боғланиш;
- 4) боғловчилар орқали боғланиш;
- 5) вазиятли боғланиш.

Турли хил мураккаб синтактик бутунликнинг мавжудлиги иккита асосий омил билан белгиланади: бири, мураккаб синтактик бутунликни ташкил этадиган гапларнинг турлари ва иккинчиси, улар ўртасидаги муносабатларнинг хусусиятлари. Бу икки омил функционал услубга, матн турига ва муаллифнинг индивидуал услубига боғлиқ. Матн семантик – синтактик-стилистик бутунлик бўлиб, ўзига хос мураккаб структурага эга. Матн таркибига кирувчи компонентлар – бирликлар қуйидагилар:

- а) гап – содда ёки қўшма гаплар, уларнинг мураккабланишган кўринишлари;
- б) суперсинтактик бутунликлар;
- с) период – “зийнатли нутқ”. (Аристотель)[11].

Матн компонентларнинг ҳар бир мустақил кўриниши (масалан, период ёки суперсинтактик бутунлик) алоҳида текшириш объекти ҳисобланади[12].

Матннинг асосий таркибий қисми, бирлиги бўлган мураккаб синтактик бутунликни ажратиш ҳар доим ҳам осон кечавермайди. Баъзи ҳолларда, у абзацга тўғри келса, бошқа ҳолларда, битта абзац осонгина бир нечта мураккаб синтактик бутунларга бўлиниши мумкин. Хабарнинг мазмунига ва айниқса, прагматик муносабатга қараб, мураккаб синтактик бутунлик ва абзац чегаралари, кўпинча, бир-бирига мос келади. Шунга қарамай,

мураккаб синтактик бутунликни матннинг таркибий қисми, гапни эса мураккаб синтактик бутуннинг таркибий қисми сифатида баҳолаш лозим.

Л.М.Лосева мураккаб синтактик бутунликнинг қуйидаги характерли хусусиятларини ажратиб кўрсатади:

1. Мураккаб синтактик бутунлик (МСБ) матн таркибидаги энг катта синтактик birlikдир.
 2. Мураккаб синтактик бутунлик – бу мавзу жиҳатидан, шунингдек лексик, грамматик ва оҳанг жиҳатдан бирлаштирилган мустақил гаплар гуруҳидир.
 3. Мураккаб синтактик бутунлик тасвирланаётган ҳодисанинг бирон-бир томонини қамраб олади.
 4. Мураккаб синтактик бутунлик таркибидаги жумлалар орасидаги алоқа бевосита ёки билвосита бўлиши мумкин. Санаб ўтилган хусусиятлар асосида у умумий тарзда мураккаб синтактик бутунликка таъриф беради. “Мураккаб синтактик бутунлик, – деб ёзади у, бу матндаги энг кенгайтирилган синтактик birlikдир, бу тасвирланаётган мавзунинг у ёки бу жиҳатларини тавсифловчи бир-бири билан узвий боғлиқ ҳамда ўзаро алоқада бўлган гаплар гуруҳидир”[13].
- Г.Я. Солганикнинг сўзларига кўра, “насрий банд (бизнинг фикримизча, мураккаб синтактик бутунлик – муаллиф томонидан) – бу алоҳида гаплар билан таққослаганда, фикрнинг янада тўлиқ ривожланишини ифодаловчи маъно ва синтактик жиҳатдан бир-бири билан чамбарчас боғлиқ бўлган жумлалар гуруҳидир”[14].

К.Н.Велиев (Боку) қуйидагиларни мураккаб синтактик бутунликнинг белгилари деб кўрсатади:

- 1) мазмун, маъно яхлитлигининг(аниқлик) бирлиги;
- 2) қисмларнинг ўзаро боғлиқлигида намоён бўладиган алоқа усуллари;
- 3) таркибий туташганлик;
- 4) мураккаб гаплар билан таққослаганда алоқа усулларининг чуқурлиги, кўп қирралилиги;
- 5) матн таркибидаги грамматик ва лексик birlikларнинг нисбий мустақиллиги;
- 6) калит сўзлар, жумлалар мавжудлиги, уларни олмош, шунингдек, синонимлар билан алмаштириш имкониятининг мавжудлиги[15].

Матн ва унинг бирлиги саналмиш мураккаб синтактик бутунликнинг лингвистик тадқиқи мураккаб жараён дир. МСБнинг белгилари бутун матн ёки матндан олинган муайян парча доирасида аниқроқ намоён бўлади.

Мисолларга мурожаат қилайлик: Дуоибад қилмоқ, яъни бандага Аллоҳдан ёмонлик тиламоқ мусулмон фарзандига хос эмас. Баъзан қарғишларни эшитиб қоламиз: банда кўзларининг кўр ёки оёқ қўлларининг шол бўлиб қолиши сўралади Аллоҳдан. Бу каби қарғишларда икки хил нодонлик мавжуд: агар банда айбдор бўлса унга қандай жазо беришни Яратганнинг ўзи билади. Жазо тури банда томонидан белгиланмайди. Фараз қилайлик-ки, қарғиш тегиб, ўша одам кўр бўлди. Хўш, бундан дуоибад қилган одамга бирон наф борми? Фақат кўнгил қувончи бор. Бу кўнгил қувончининг эгаси эса иблис дир.

Баъзилар ўзлари ёмон деб фараз қилувчи кишиларнинг ўлимини ҳам истайдилар. Аввало, ўлим дуо билан бўлмайди. Бу тақдир ёзуғидир. Хўш, ўша одам дунёни тарк этса дуоибад қилғувчининг ҳаёти чиройлироқ бўлиб қоладими?

Ёмон ниятли дуодан кўра хайрли – яхши дуо қилмоқлик одам фарзанди учун фойдалироқ эмасми? Ёмон деб ўйлаганимиз одамга Аллоҳ инсоф, ҳидоят сўрасак-да, дуоларимиз ижобат бўлиб у киши яхшилик йўлига ўтса, фақат бизга эмас, жамиятга фойда-ку!

Дуоибад учун савоб йўқ. Аллоҳ яратган бандаларининг бир-бирларига яхшилик қилишини истайди ва шу мақсаддаги хайрли дуолар ажр беради. Яхши мукофотдан юз ўгириш нодонлик дир.

Бу масалада яна бир мулоҳазам бор: кимнинг дир кўр ёки шол бўлишини ёки тезроқ ўлишини истовчи банданинг дили қандай экан? Кир ва қора эмасмикин? У ҳолда бошқа бир дили қора уни дуоибад қилиб ўтирмаганмикин?[16] (Т.Малик)

Таҳлил қилинаётган парча бешта мураккаб синтактик бутунликни ўз ичига олади. Уларнинг ҳар бири ўз микромавзусига эга. Биринчи мураккаб синтактик бутунлик дуоибад қилмоқ ҳақида, иккинчиси – бировга ўлим истамоқ ҳақида ҳикоя қилади, учинчиси – яхши дуо қилмоқлик ҳақида дир. Юқоридаги учта мураккаб синтактик бутунлик тўртинчи – дуобибад учун савобнинг йўқлиги ва бешинчи – дили қоралик ҳақидаги мавзуга ўтиш воситаси бўлиб хизмат қилади. Ҳамда ушбу микромавзулар ўзига хос яхлитлик касб этади.

Ҳар бир мураккаб синтактик бутунлик – бу ибтидо ва интиҳосига эга бўлган

кичик бир ҳикоя каби таассурот қолдиради.

Шундай қилиб, мураккаб синтактик бутунликлар ўртасидаги чегараларни белгилашда жумлаларнинг мазмуний ва шаклий (лексик ва грамматик) хусусиятлари ҳисобга олинади. Оҳанг, шунингдек, олдинги жумланинг кейингисига мазмун жиҳатдан тобелиги, битта мураккаб синтактик бутунликни бошқасидан ажратишга ёрдам беради.

Агар мазмуний тобелик бўлмаса, унда микромавзу тугайди, у ҳолда янги мураккаб синтактик бутунлик бошланади, шу билан бирга мураккаб синтактик бутунликни шакллантирган гаплар билан кейинги МСБ жумлалари ўртасида параллел боғлиқлик мавжуд бўлган ҳоллар бундан мустасно, албатта.

Бошқа мисолни олайлик.

Бир вақтлар Зарафшон боғида боғбон бўлган Муборизхон (аввалги Афзалбек) Акбар ва Пирмуҳаммаднинг гапларини Байрамхонга етказиб юриб унинг яқин одамига айланган эди.

Бироқ Байрамхон енгиллиб, Акбарга энг яқин одам – Адҳамхон ва унинг онаси Моҳим энага ўлиб қолганини кўрган Муборизхон, ҳамон Байрамхоннинг хизматида юрган бўлса ҳам, энди унинг ички сирларини Адҳамхонга етказиб турди ва унинг содиқ хуфиясига айланди.

Адҳамхон келажакда Байрамхон каби вакили салтанат бўлиш орзусида эди. Бунинг учун аввал Байрамхонни, ундан сўнг Муниҳонни йўқ қилиш фикрига тушган. Муборизхон шу режаларни

амалга оширишда унга астойдил хизмат қилса Адҳамхон уни ҳалигача ушалмай келаётган орзуларига етказиши, катта амал ва мулк инъом этиши мумкин.

Муборизхон Байрамхоннинг энг ишончли хизматкорлари қаторида сафарга бирга чиқди. Адҳамхон унга Аҳмадободдан наридаги Патан шаҳрининг қутволи Мусахон Пўлодий билан яширин алоқа боғлашни буюрди. Патан Гужарат подшосига қарар, бу ерда Акбарнинг ҳукми ўтмас эди. Адҳамнинг ошнаси Мусахон эса Аграда Байрамхон билан чиқишолмай, порахўрликда айбланиб, тўрт йил бурун Патанга кетиб қолган, аммо Адҳамхон билан ҳалигача мактуб ёзишиб турар эди. Энди Адҳамхон билан Пирмуҳаммад атка Байрамхонни Патанда ўлдириш режасини шу Мусахон билан тил бириктириб туздилар. Муборизхон икки орада махфий воситачи вазифасини ўтади[17]. (П.Қодиров)

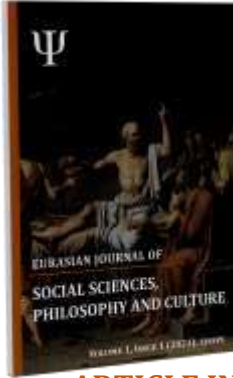
Хулоса

Таҳлил қилинаётган парча битта мураккаб синтактик бутунликдан иборат бўлиб, унинг таркибидаги бирликларни Муборизхон исмининг такрори ва ушбу шахснинг хусусиятларини акс эттирувчи сўзлар бирлаштиради. Парча ўз микромавзусига эга. Мураккаб синтактик бутунликларни ажратишда биз жумлаларнинг мазмуний ва шаклий хусусиятларига таяниб иш кўрдик. Мураккаб синтактик бутунликнинг чегаралари аксарият ҳолларда матннинг бошланмаси мазмунида ва синтактик тузилишида белгилаб берилади.

References:

1. Пешковский А. М. Русский синтаксис в научном освещении. Издание 6-е. М.: Учебно-педагогическое издательство. – 1938. – Т. С. 457.
2. Мамажонов А., Абдупаттоев М. Ўзбек матнинг семантик, синтактик ва стилистик аспекти. – Фарғона: 2021. –Б.10
3. Сильман Т. И. Проблемы синтаксической стилистики:(на материале немецкой прозы). – Просвещение. Ленингр. отд-ние, 1967. Фридман Л. Г. К вопросу о сверхфразовых единствах. Теоретические проблемы синтаксиса современных индоевропейских языков. – Л. 1975. –С. 220-226. Каримова Р. А. Семантико-структурная организация текста (на материале устных спонтанных и письменных текстов).–Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего образования Башкирский государственный университет, 1991.
4. Ўзбекистон миллий энциклопедияси. Давлат илмий нашриёти. – Тошкент, 2014, –Б. 51.
5. Розенталь Т. Розенталь ДЭ, Теленкова МА Словарь-справочник лингвистических терминов. – М.: Просвещение. 1976.
6. Лосева Л.М. Как строится текст. – М., 1980. –С.85.
7. Турмачева Н.А. К вопросу о природе сложного синтаксического целого и абзаца. Синтагматика, парадигматика и их взаимоотношения. – Рига, 1970.
8. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М., 1981.
9. Солганик Г.Я. Синтаксическая стилистика. – М., 1973. –С.86.
10. Турмачева Н.А. К вопросу о природе сложного синтаксического целого и абзаца. Синтагматика, парадигматика и их взаимоотношения. – Рига, 1970.
11. Античные теории языка и стиля. Соц. Экгиз. М., - Л., 1936. -С. 183.
12. Мамажонов А., Абдупаттоев М. Ўзбек матнинг семантик, синтактик ва стилистик аспекти. Фарғона – 2021. –Б.15
13. Лосева Л.М. Как строится текст. – М., 1989. 94 с
14. Солганик Г.Я. Синтаксическая стилистика. – М., 1973. –С.95.
15. Велиев К.Н. Сложное синтаксическое целое и его поэтические конституенты в эпическом тексте.// Советская тюркология, 1990. № 6. –С.17-30.
16. Тоҳир Малик. Меҳмон туйғулар.– Тошкент: Ҳилол-нашр, 2018.
17. –Б. 451-бет
18. Қодиров П. Авлодлар давони (Тарихий роман).– Тошкент: Адабиёт учқунлари, 2018. –Б. 365.

XALQ OG'ZAKI IJODIYOTI KELAJAK AVLOD TAFAKKURI SHAKLLANTIRISHNING OMILI SIFATIDA

Qurbonova Feruza Maxamatjon qizi

Andijon davlat universiteti Pedagogika fakulteti

Umumiy pedagogika kafedrası o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7103332>

ARTICLE INFO

Received: 16th September 2022

Accepted: 18th September 2022

Online: 22nd September 2022

KEY WORDS

milliylik, ertak, maqol, topishmoq, masal, tez aytish, tarbiya, xalq og'zaki ijodi, tafakkur, janr.

ABSTRACT

Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarini xalq og'zaki ijodi orqali milliy ruhda tarbiyalash xususida so'z yuritiladi. Boshlang'ich sinfda o'qish darsliklaridagi xalq og'zaki ijodi janrlarini mohiyatini o'rganish. Boshlang'ich sinf o'qish darsligida berilgan ertak, maqol, topishmoq, masal kabi janrlarni milliy qadriyatlarimiz bilan uyg'unlashgan holda o'rganish. Xalq og'zaki ijodi orqali o'quvchilarni axloqiy tarbiyalash, insoniy fazilatlarini singdirish, va tafakkurini shakllantirish.

Prezidentimiz Sh.Mirziyoyevning quyidagi fikr va mulohazalar ham bevosita ta'lim tizimiga taalluqlidir: «Yoshlarimiz haqli ravishda Vatanimiz kelajagi uchun javobgarlikni zimmasiga olishga qodir bo'lgan, bugungi va ertangi kunimizning hal etuvchi kuchiga aylanib borayotgani barchamizga g'urur va iftixor bag'ishlaydi».[1] Kelajak vorislarini komil inson qilib tarbiyalashda xalq og'zaki ijodi namunalarining ahamiyati juda katta.

Darhaqiqat, muhtaram prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganidek bolalalarni o'qitishda ularning ta'lim va tarbiyasiga katta e'tibor berish lozim. Hozirgi shiddat bilan rivojlanib borayotgan zamonda o'quvchilarni milliy ruhda tarbiyalashda xalq og'zaki ijodining o'rni beqiyosdir. Xalq og'zaki ijodi qadim zamonlardan buyon shakllanib kelmoqda, ushbu atama "og'zaki adabiyot", "og'zaki ijod", "xalq og'zaki poetik ijodi" degan

nomlar bilan ham yuritilgan. Xalq og'zaki ijodi kichik yoshdagi bolalarni tarbiyalashda ularning xulqatvorlariga, muomala madaniyatiga, kattalarni hurmat munosabatida bo'lishni va kichik yoshdagi o'quvchilarning insoniy fazilatlarini shakllantirib, yetuk barkamol shaxs bo'lib yetishishida muhim ro'l o'ynaydi. Xalq og'zaki ijodi orqali ajdodlardan avlodlarga o'tib kelayotgan madaniy vaq ma'rifiy boyluklarimiz yosh avlodga singdirishimiz, ular qalbida insoniylik ajdodlarga faxr-iftixor tuyg'usini shakllantirish hamda qalbida ularga nisbatan muhabbat tuyg'usini uyg'otish zarur.

Xalq og'zaki ijodini o'rganish shunchaki badiiyatni o'rganish emas, balki ulardagi vatanparvarlik, qahramonlik insonparvarlik, mehnatsevarlik, ilm va hunarga kuchli e'tibor, to'g'rilik va rostgo'ylik kabi jahon xalqlariga, barcha

pokdil, chin insonlarga ma'qul bo'ladigan g'oyalarni o'rganish demakdir.

Har bir maqol, matal, ertak, rivoyat, qo'shiq, doston va boshqalar xaq qalbiga yaqin, aslida ulardan yuzaga kelgan orzu - armonlar, intilishlar yaqqol ko'zga tashlanib turadi. Ayniqsa, ertak va dostonlarning qahramonlari xalq tasavvurida barkamol insonlardir. Ularning maqsadlari bilan xalqning maqsadi uyg'undir. Xalq hamma vaqt tinch va osoyishta, go'zal va farovon, to'kin - sochin va obod mamlakatni orzu qiladi.

Jamiyat taraqqiyotining turli bosqichlarida yaratilgan asarlar xalqning ijtimoiy-siyosiy ideallari, bu ideallarni gavdalantiruvchi, o'sha davrga xos fazilatlar egasi bo'lgan qahramonlarini bunyodga keltirgan asarlardir. Ularning ahamiyati bugungi kunimiz uchun va hamma zamonlar uchun ham bir xildir. Chunki ularda umuminsoniy manfaatlar himoya qilinadi, ezguliklar targ'ib qilinadi.

Farzand tarbiyasi haqida sharq alomalarining muhim fikrlari.

Farobiy bilimidan ma'rifatli yetuk odamning obrazini tasvirlar ekan, bunday deydi: «Har kimki ilm xikmatni o'rganmagan desa, uni yoshligidan boshlasin, sog' - salomatligi yaxshi bo'lsin, yaxshi ahloq va odobi bo'lsin, so'zining uddasidan chiqsin, yomon ishlardan saqlangan bo'lsin, barcha qonun - qoidalarni bilsin, bilimdan va notiq bo'lsin, ilmi va dono kishilarni xurmat qilsin, ilm va ahli ilmdan mol - dunyosini ayamasin, barcha real moddiy narsalar to'g'risida bilimga ega bo'lsin».

Ibn Sino bola tarbiyasi va tarbiya usullari haqida qimmatli fikrlarini bildirgan. Ibn Sino bolaning axloqiy tarbiyasi haqida bildirgan fikrlarida uy - ro'zg'or tutish masalalari xususida ham so'z yuritadi.

Bolani tarbiyalash oila ota - onaning asosiy maqsadi va vazifasidir. O'z kamchiliklarini tuzatishga qodir bo'lgan ota - ona tarbiyachi bo'lishi mumkin.

Yusuf Xos Xojib har bir kishi jamiyatga munosib bo'lib kamol topmog'i kerak. Buning uchun u tug'ilgan kundan bolab zarur tarbiyani olmog'i lozim. U qobil qizning tarbiyasi haqida fikr yuritar ekan, ularning o'zlariga xos xususiyatiga e'tibor berishni ta'kidlaydi.

Xalq og'zaki ijodini o'rganish shunchaki badiiyatni o'rganish emas, balki ulardagi vatanparvarlik, qahramonlik insonparvarlik, mehnatsevarlik, ilm va hunarga kuchli e'tibor, to'g'rilik va rostgo'ylik kabi jahon xalqlariga, barcha pokdil, chin insonlarga ma'qul bo'ladigan g'oyalarni o'rganish demakdir.

Har bir maqol, matal, ertak, rivoyat, qo'shiq, doston va boshqalar xaq qalbiga yaqin, aslida ulardan yuzaga kelgan orzu - armonlar, intilishlar yaqqol ko'zga tashlanib turadi. Ayniqsa, ertak va dostonlarning qahramonlari xalq tasavvurida barkamol insonlardir. Ularning maqsadlari bilan xalqning maqsadi uyg'undir. Xalq hamma vaqt tinch va osoyishta, go'zal va farovon, to'kin - sochin va obod mamlakatni orzu qiladi.

Chinakam insonga xos bo'lmagan xususiyatlar qoralanadi. Xalqimizning qadimiy va asrlar osha bizgacha etib kelgan og'zaki ijod namunalari milliy qadriyatlarimizning bir bo'lagidir. Qadim zamonlardanoq Turon, Turkiston xalqi o'zining ko'hna tarixi, boy og'zaki ijodi, yozma yodgorliklari, urf - odat va an'analari bilan ajralib turgan.

Har qanday jamiyat taraqqiyotida ta'lim - tarbiya bolalar ongiga milliy tarbiya an'analarni singdirish, ularni ota - bobolarimiz tajribalaridan bahramand

etishi bilan muhimdir. Zero, yosh avlodni komil inson qilib yetishtirishga ongiga bolalikdan boshlab insoniylik, mehr – oqibat, vatanga sadoqat hislatlarini singdirib borish lozim.

Xalq og'zaki ijodi namunalarida eng go'zal insoniy fazilatlaridan biri sifatida kamtarlik deb ko'rsatiladi.

Kamtarlik kishining o'ziga talabchanligi, o'z xatti-harakatlariga, bilimiga tanqidiy qarashi, o'z imkoniyatlariga ortiqcha baho bermasligi demakdir.

Bu fazilat kishilarga bo'lgan munosabatga yorqin nomoyon bo'ladi. Inson qanchalik xushxulq bo'lsa, u kishilar bilan shunchalik serlutf, kamtarona, oddiy muomalada bo'ladi, jamiyatda mavjud bo'lgan qoidalariga hurmat bilan qaraydi.

Qadimgi yunon faylasuflari Aflotun takidlagandek "Bola tarbiyasi jarayonidagi barcha zarur ishlarni ta'lim bilan birga olib boorish lozim". G'arb faylasuflari farzand tarbiyasini jamiyat maanfaatlari bilan bog'liq deb hisoblaganlar, lekin sharqda mutafakkirlar bola tarbiyasi bilan asosan ota-ona, maktab va jamoa hamkorlikda shug'ullanishi kerak degan xulosaga kelgan. Tarbiya haqida gap ketar ekan xalq og'zaki ijodning yorqin namunalari bolalarning yetuk barkamol shaxs bo'lib yetishishiga yordam beradi. Xalq og'zaki ijodining eng muhim fikrlaridan biri sifatida folklorning og'zaki yaratilish shakli ham hisoblanadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ularning ongiga ,bolalar ruhiga , tabiatiga ta'siri, ko'pincha uning og'zaki ijodi orqali belgilanadi. Xalq og'zaki ijodi bu so'z san'atidir, jumladan xalq og'zaki ijodi qo'shiq, ertak, doston, maqol, topishmoq, masal, matal, afsona, latifa, lof, askiya, rivoyat, hikmat kabi janrlarni o'z ichiga oladi. Xalq og'zaki ijodining tarkibiy

qismi sifatida "Bolalar folklori" atamasi ham mavjud.

Bola qiziquvchanligi doimo o'rab turgan atrofimizdagi olamni va dunyo tuzilishini bilishga yo'naltirilgandir. Bola o'ynab turib, tajribasida sabab-oqibat va ular o'rtasidagi bog'liqliklarni aniqlashga harakat qiladi. Masalan. uning o'zi qanday predmetlar cho'kishini, qanday predmetlar suzishini fahmlashi mumkin. Bolaning aqliy munosobatlari qanchalik faol bo'lsa, u shunchalik ko'p savollar beradi va bu savollar turlicha bo'lib boradi. Bola dunyodagi barcha narsalar bilan qiziqishi mumkin: okeanning chuqurligi qancha? Hayvonlar qanday nafas oladi? Nima uchun tog'larning tepasida qor saqlanadiyu pastda erib ketadi?

Bola har doim bilishga intiladi, bilimlarni o'zlashtirish esa ko'p sondagi "nimaga?", "qanday, "qanday qilib", "nima uchun" kabi savollarga javob olishi orqali amalga oshadi.

O'zida bor bilimlaridan foydalanishga majbur holda, holatni tasavvur qiladi va savolga javob topish uchun mumkin bo'lgan yo'lni topishga harakat qiladi. Bola haqiqiy holatni tasavvur qilib, o'z xayolida unda harakatlanadi. Ichki obrazli harakatlar natijasida masalani yechimini amalga oshish tafakkuri ko'rgazmali-obrazli deb ataladi. Obrazli tafakkur – kichik maktab yoshida tafakkurning asosiy ko'rinishidir. Albatta, boshlang'ich ta'lim yoshida bola mantiqiy fikrlaydi, lekin bu yoshda ular ko'pincha ko'rgazmalilikka tayanadilar.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarini milliy qadriyatlarimiz ,ko'p asrlik an'analarimiz, urf-odatlarimiz, xalqimizning ijtimoiy-madaniy kelib chiqish tarixini uqtirish bugungi kunning dolzarb masalalaridan hisoblanadi. Boshlang'ich sinf darsliklarida

ona tili va o'qish savodxonligi kitoblarida xalq og'zaki ijodi uchun alohida boblar tashkil etilgan, bu o'quvchilarning xalq og'zaki ijodi bilan yaqindan tanishishning imkonini beradi. Misol tariqasida to'rtinchi sinf o'qish kitobi misolida ko'rishimiz mumkin. Bunda albatta xalq og'zaki ijodining janrlari bolalarga xos tarzda keltirilgan. "Xalq og'zaki ijodi" ning o'zi alohida bitta bo'lim sifatida berilgan unda qo'shiqlar, alla, ertak kabi janrlari berilgan. Xalq og'zaki ijodining yorqin namunalaridan bo'lgan maqol, topishmoq, tez aytish kabi janrlar aynan bu boblarda emas, balki boshqa bir boblarda matn yoxud she'rdan keyin oxirida beriladi o'sha mavuga mos tarzda berilib o'tadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining milliy ruh asosida tarbiyalanishida maqollarning ahamiyati beqiyosdir. Maqol xalqning ko'p asr mobaynida ijtimoiy iqtisodiy, siyosiy va madaniy hayotda to'plagan kuzatishlari asosida yuzaga kelgan og'zaki ijod janrlaridan biridir. Maqollarni o'quvchilarga o'rgatish bilan bir qatorda ular ongida maqollarning turli xil insoniy hislatlarini tasavvur qilishini shakllantiradib beradi. "Maqollar" mavzusini olsa, avvalo, o'quvchilarda maqol nimaligi tushuntiriladi "Kitobdan yaxshi do'st yo'q" ushbu maqol orqali judayam ko'plab fikrlarni keltirish mumkin. Kitobning beminnat bilim berishi unda qanchadan qancha sir-asrorlar yashiringanini tushuntirish lozim. U bilan yaqindan do'st bo'lish ko'p narsani o'rganish lozim, bu o'quvchilarga ta'limiy bilim bo'lsa endi uning tarbiyaviy ahamiyati ham tushuntiriladi, ya'ni kitobga yozmaslik, uni buklamasdan, yirtmasdan tutish lozimligi aytib o'tilgadi. "O'qish kitobi" darsliklarida berilgan har qanday ertak zamirida o'quvchilarni ma'naviy

yetuk inson ruhida tarbiyalash g'oyasi yotadi. O'qituvchi esa ana shunday g'oyani ilg'agan tarzda o'z dasturini uyushtirsa va o'tkazsa o'z pedagogik vazifasini ado etgan bo'ladi. Zero, ertakni o'qitishdan ham maqsad shu bo'ladi. Boshlang'ich sinf o'qish darslarida o'quvchilarni milliy ruhda tarbiyalashga katta ahamiyat beriladi. Misol tariqasida o'qitilayotgan matn va uni o'rgatish metodlari bolaning qabul qilish qobiliyatini tabiat va jamiyat orasidagi tafovutlarni ajrata olish qobiliyatini shakllantiradi. Bularning hammasi boshlang'ich sinf o'quvchilarini tarbiyalashda xalq og'zaki ijodi materiallarining o'zni juda katta ahamiyat kasb etishini ko'rsatadi. Boshlang'ich sinf "O'qish kitobi" darsligida bilamizki xalq og'zaki ijodining eng sara janrlaridan ertak, masal, hikoya janrlari keng qamrovli hisoblanadi. O'quvchilar "O'qish kitobi" darsligida berilgan xalq og'zaki ijodiga mansub materiallarni o'qish vaqtida o'zbek xalqining bitmas-tugamas ma'naviyati va madaniyatidan bahramand bo'ladilar. O'quvchilar o'zlari uchun sevimli bo'lib qolgan ertaklari yoki boshqa janrdagi asarlarni o'qish davomida o'sha voqealarni o'z hayotida tasavvur qiladi va o'sha olamga kirib ketadi. Asardagi qahramonlar qatori mard, jasur, mehnatsevar, kamtar va mehribon insonlar bo'lishni xohlaydilar va o'shanday bo'lishga harakat qiladilar. O'quvchilar dastlab og'zaki ijodning eng keng tarqalgan janri bo'lmish ertak bilan tanishadilar. "Xalq og'zaki ijodida ertak janrining bolalar tomonidan yaxshi qabul qilinib, qiziqib o'qilishning sabablaridan biri ertak tilining ta'sirchanligi, o'tkirligi, manodorligi va xalq tiliga yaqinligidir" [2]. Boshlang'ich sinflarda ertaklarni o'qitish orqali o'quvchilarning umumiy kamolotiga, bir-biriga bo'lgan

hurmatini, do'stlik qadriyatlarini, halollik, rostgo'ylik kabi tuyg'ularni ham shakllantirib beradi [3]. Boshlang'ich sinf "O'qish kitobi" darsliklarida xalq og'zaki ijodining mazmun mohiyatini ochib berishda quyidagicha struktura tuzish mumkin: xalq og'zaki ijodini o'rgatish orqali o'quvchilarning ma'naviy barkamol

- shaxs, vatanparvar, botir, qo'rqmas bo'lib tarbiyalanishida maqollardan foydalana olish; o'quvchilarni zukko, topqir, ziyrak bo'lib yetishishida topishmoqlarni
- qo'llay olish usullari; o'quvchilarning sadoqatli, kamtar, ziyrak inson bo'lib shakllanishda
- masallardan foydalana olish masalasini ochib berish; Hozirgi zamon o'zbek

adabiyotida asar qahramonlarining qalb kechinmalari to'laroq ifodalanayotganligi, psixologik asarlarning ko'plab yaratilganligi badiiy tasvir vositalarining biri hisoblangan o'ziniki bo'lmagan ko'chma gapni ustalik bilan qo'llash natijasidir [4].

Xulosa: qilib aytganda, boshlang'ich sinf o'quvchilarini xalq og'zaki ijodi orqali milliy ruhda tarbiyalash, milliy qadriyatlarimizni, ma'naviy me'rosimizni o'quvchilarga xalq og'zaki ijodidagi janrlar orqali tushintirib berish lozim. Boshlang'ich sinf o'qish darslariga qo'yiladigan talablarimizdan eng muhimi bu o'quvchilarni ma'naviy barkamol shaxs qilib tarbiyalashdan iborat.

References:

1. Shavkat Mirziyoyev. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. -Toshkent: "O'zbekiston", 2016. 13-bet.
2. Mirziyoyev Sh.M. "Erkin va farovon demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz" B 14 "O'zbekiston" Toshkent 2016.
3. Matchanov.S, Bakiyeva.H, G'ulomova.X, Yo'ldoshev.Sh, Xolboyeva.G "Ona tili va uni o'qitish metodikasi " darslik "Ishonchli hamkor " Toshkent " 2021"
4. Fuzailov.S, Xudoyberganova.M, Yo'ldosheva.Sh, 3-sinf "O'qish kitobi " darsligi B 36-42 "O'qituvchi " Toshkent 2018
5. Siddiqova Sh. "Boshlang'ich ta'limning dolzarb masalalari:muammo va yechimlari" mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari. "Jizzax" 2020. 17.04

MUNDARIJA | TABLE OF CONTENTS | СОДЕРЖАНИЕ

1.	O'QISH SAVODXONLIGI DARSLARIDA BERILAYOTGAN ASAR MUALLIFLARINI O'RGANISH VA O'QITISH Zulfiyaxon To'ychiyeva Abdulxamid qizi	4
2.	1916-YILGI TURKISTON O'LKASIDAGI BOSHLANGAN XALQ HARAKATLARIDAGI TELEGRAMMA YOZISHLAMARINING BOSHLANISHI SHAXZODXO'JA ABDURAZZAQOV	7
3.	PEDAGOGIK MULOQOT VOSITASIDA KASBIY TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOYIY-TARIXIY ASOSLARI. Kurbanova G.N.	12
4.	TARIX VA TARBIYA DARSLARINING BUGUNGI KUNDAGI INNOVATSION USULDAGI O'QITILISH TIZIMI Abdusamatova Dildora O'ralboyevna, Axrorova Dilfuza Qodirovna	17
5.	COMPARATIVE ANALYSIS ON THE CHARACTERS DEVELOPMENT IN "BUD NOT BUDDY" AND "A BOY WITH FIVE CHILDREN" Kodirjonova Ikbola	21
6.	ҲОЗИРГИ ЎЗБЕК АДАБИЙ ТИЛИДА МУРАККАБ СИНТАКТИК БУТУНЛИКНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ Аманов Абдижаббор Саттарович	27
7.	XALQ OG'ZAKI IJODIYOTI KELAJAK AVLOD TAFAKKURI SHAKLLANTIRISHNING OMILI SIFATIDA Qurbonova Feruza Maxamatjon qizi	34